

irakaslearen liburua

Mugairen hasten baita Belateko malda

H E O K

3 MAILA

I g a r a

IGARA izeneko ikas-irakas material honek HABEk sortutako Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikuluan du izaera eta, 97/98 ikasturtean, programan definitzen den 3. maila saiatzeko euskaltegietako irakasleekin batera egindako lan-egitasmo baten ondorio da. Asmo sendo batek gidatu zuen hasiera-hasieratik eginkizun hau: testualitatea lantzeak. Baina horren aldeko apostua oso agerikoa izan bada ere, ez da lan erraza izan. Bestalde, azpimarratu nahi dugu ez dela esperientziazio formalik egin eta horregatik, bakar-bakarrik egileek beraiek eta beren euskaltegietan saiatu dituztela proposatutako jarduerak. Baliabide gutxirekin eta epe laburrean egindako lana duzu eskuartean duzun hau. Mugak muga, gure egitasmo honetan parte hartu ez duten beste irakasle guztiei ere balio izango zaiela uste duelako eman du argitara HABEk, aldi berean egile izan diren irakasleei hartu duten lana eta egin duten ahalegin berezia aitortzeko. Antzeko ikastunitateak sortzen lagunduko dutela uste dugu. Hala balitz, gure helburu nagusia ase litzateke.

Jokin Azkue Arrastoa
HABeko Zuzendari Nagusia

HABE

EGILEAK:

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Ega a (HABeko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Kudeaketa:	Joanba Bergara (HABeko Prestakuntza arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Esther Isasa (HABeko teknikaria) Eskarne Lopetegi (HABeko teknikaria)
Partehartzaileak:	Esther Isasa (HABeko teknikaria) Eskarne Lopetegi (HABeko teknikaria) Xabier Yurramendi (HABeko teknikaria)
Euskararen zuzenketa:	Boni Urkizu (HABeko teknikaria)
Diseinua eta maketazioa:	Olaia Ubeda Sabin Arzelus (HABeko teknikaria) Gemma Sarasua (HABeko idazkaria)

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako.

Lakasta, J.K. Santxikorrota: sexua, drogak... In Euskaldunon Egunkaria, 1997ko azaroaren 27koa
 Elizondo, I. Barauaren menpe, In Emakunde aldizkaria, 94ko martxoa. 14. alea (52. or.)
 Bengoa, A. Ezkerraldea arriskupean daukan hauts zuria, In ARGIA, 1997ko urriaren 5koa
 Fernandez, L. Hamarkadako elurtea, In Euskaldunon Egunkaria, 1996ko otsailaren 25koa
 Gorostiaga, H. Birziklatze plangintza ehun mila pertsonari helaraziko dio Distrituak, In Euskaldunon Egunkaria, 1997ko azaroaren 30koa
 Euroa ezartzearekin batera amnistia fiskal erraldoia dator, In ARGIA, 1997ko otsailaren 16koa
 Aldabe, K. El Ni o, In Euskaldunon Egunkaria 1997ko urriaren 19koa
 Lakasta, J.K. Belateko tunelak zabalik, In Euskaldunon Egunkaria 1997ko azaroaren 27koa
 Euroari buruz jakin nahi duzun... ia guztia, In ARGIA, 1997ko apirilaren 27koa
 Pelloren esperientzia pertsonala, Euskadi Gaztea: Hi bizi haiz, hi saioa. (98.01.14)
 Jubilatuak aholkulari, Euskadi Irratia: Salako leihua saioa, Xabier Mendiguren (97.11.07)
 Txanponen arteko balioa 1999tik 2002. urterarte, Euskadi Irratia: Goizak Gaur albistegia (97.11.24)
 Belateko tunelak zabaldu dituzte gaur, Gaur egun (97.12.26) ETB
 Gizakien aurkako minak, Gaur egun saioa (97.12.01) ETB
 Hiesa: Unicef, Gaur egun saioa (97.12.01) ETB
 Hiesa: Hego Euskal Herrian, Gaur egun saioa (97.12.01) ETB
 Langabeziaren datuak, Gaur egun saioa (97.11.28) ETB
 Santa Luzia Feria, Bertatik bertara saioa (1996.12.17) ETB
 Ikasketa planak: P. Salaburu, Gaur egun saioa (97.11.27) ETB

1. Sarrera

1 . Lan-egitasmoa	4.orr.
2 . Ikastunitatearen ibilbidea	4-5.orr.
3 . Ikastunitatearen edukiak eta helburuak	6-7.orr.

2. Sekuentziak

A Sekuentzia

1 . jarduera: Gustuko bidean maldarik ez!	8-13.orr.
2 . jarduera: Kausa eta ondorioa kate motzean	14-20.orr.

B Sekuentzia

3 . jarduera: Euroa	21.orr.

C Sekuentzia

4 . jarduera: 'El Ni o' ez da hain umea	22.orr.
5 . jarduera: Handik eta hemendik	23-24.orr.

D Sekuentzia

6 . jarduera: Hitzontziak martxan	25-26.orr.
7 . jarduera: Ebaluazioa	27.orr.

3. Eranskinak

1 . Testuak	28-47.orr.
2 . Transkripzioak	48-53.orr.
3 . Corpusaren azterketa	54.orr.
4 . Gai-zerrenda	55-57.orr.

4. Material osagarriak

1 . jarduera: Gustuko bidean maldarik ez!	
1 . Belateko tunelak zabalik	58-60.orr.
2 . jarduera: Kausa eta ondorioa kate motzean	
2 . Hitz eta pitz	61-65.orr.
3 . jarduera: Euroa	
3 . Euroari buruz jakin nahi zenuena, baina...	66-70.orr.

1 Sarrera

1

Lan-egitasmoa

Ikaslea unitatearen bukaeran beste ikaskideen aurrean (gelan bertan/gelatik kanpo-maila bereko ikastaldean) gai bat ahoz azaltzeko gauza izango da. Horretarako, hainbat ahozko eta idatzizko eredu izango ditu eskura, baita aukerazko gai-zerrenda bat ere. Bukaeran, saio bakoitza grabatu egingo da.

2

Ikastunitatearen ibilbidea

entzumena

irakurmena

mintzamina

idazmena

irratia

bideoa

aukera-maukera

hausnarrean

material osagarriak

4

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

A Sekuentzia

1. GUSTUKO BIDEAN MALDARIK EZ!^a

- Eskema idatzi eta ahoz azaldu
- Narrazioa eta azalpena aurrez aurre.
- Jatorrizko hitzunen azalpenak: hainbat komunikazio-estrategia ikusi; hipotesiak egin eta hutsuneak bete.
- Izenburuak informazioa aurreratzen duenean... (8.or.irak.lib.) (6.or.ik.lib.)

2. KAUSA ETA ONDORIOA KATE MOTZEAN

- Ondorioak aurreikusi.
- Irakurketa xehea eginez, ideien kateaketa-modu jakin honi antzeman.
- Azpimarratutako egiturak multzokatu. (14.or.irak.lib.) (14.or.ik.lib.)

C Sekuentzia

4. "EL NIÑO" EZ DA HAIN UMEA

- Diseinuaren eta maketaren osagarriak lagun, informazioa aurreikusi. Testuan dauden hutsuneak bete.

(22.or.irak.lib.) (21.or.ik.lib.)

5. HANDIK ETA HEMENDIK

- Ahozko ereduaren lanketa: azalpenerako euskarriren eta baliabideen aurkezpena.

(23.or.irak.lib.) (22.or.ik.lib.)

3. EUROARI BURUZ JAKIN NAHI ZENUENA, BAINA...

- Gaia sakonduz
- Jolasean

(66.or.irak.lib.)

D Sekuentzia

6. HITZONTZIAK MARTXAN

- Ikasleak aukeratutako gaia ahoz azalduko du.

Grabatu egingo da.

(25.or.irak.lib.) (23.or.ik.lib.)

7. EBALUAZIOA

(27.or.irak.lib.)

B Sekuentzia

3. EUROA

- Entzundako testua berreraiki

(21.or.irak.lib.) (19.or.ik.lib.)

1. BELATEKO TUNELAK ZABALIK

- Aukera anitzeko galderak

(58.or.irak.lib.)

2. HITZ ETA PITZ

- Hiztegia lantzeko

(61.or.irak.lib.)

- Biografiaren lanketa

(9.or.)

- Testu idatzian beste hainbeste

(10.or.)

- Transkripzioak zertarako

(13.or.)

- Gaia gehiago garatzeko

(15.or.)

- Zeuk azpimarratu

(20.or.)

- Gure kontaketa-azalpenaren ingurukoak:

(11.or.)

5

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

Ikastunitatearen edukiak eta helburuak

Eduki pragmatiko eta testualak

- Testu-mota: Azalpena
 - Testu-era: Albisteak, berriak, kronikak, dokumentala, azalpen laburra
 - Egitura:
 - Interakziozko testuetan: Hasiera/sarrera; Bideraketa edo orientazioa; Elkarrizketaren muina; Ondorioak ateratzea
 - Testu transakzionaletan: Sarrera; Garapena; Ondorioa
 - Barne antolamendua: Kausa-ondorioa
 - Entzunketa/Mintzaldiaren xedea: Gertakarien informazioa eman eta jasotzea
 - Komunikazio-era:
 - Transakzionala: Txanda luze zein laburreko elkarrizketak; azalpen laburrak, deskribapenak, narrazioak
 - Kanala: Bitartekoak medio: irratia-telebista; aurrez aurre
 - Gaia: Gure bizitzan eragina duten hainbat gertakari: erabaki administratiboak, gaisotasunak, naturako fenomenoak...
 - Hizkera: Doinuera eta ahoskera euskara estandarrean; Intonazioaren garrantzia
 - Erabilera-esparrua: Periodistikoa, akademikoa
- Komunikazioko partaideen arteko harremana ez da maila berdinekoetara mugatuko

Eduki psikolinguistikoak

- IRAKURMENA
 - Testuaren makroegitura atzeman.
 - Irakurri aurreko predikzioak egin: aurretikako ezagutza-esperientzia oinarrituz, testuinguruaz baliatuz (grafikoak, argazkiak)
- ENTZUMENA
 - Berbaldiaren mezua norberaren aurretiko ezagutzarekin lotu.
 - Aurretiko ezagutzak suspertuz, marrazki, galdera eta abarren bitartez, testuari buruzko hipotesiak egitea (hipotesi semantikoak).
 - Kontestua (egoera, partaideak, xedeak...) ateratzeko aurretiko ezagutzaz baliatzea: munduari buruzko ezagutza orokorrak, gai jakin horri buruzkoak, testu-motari dagozkionak.
 - Esanahia jasotzeko adierazpide linguistikoak, paralinguistikoak eta hizkuntzaz kanpokoei arreta jartzea: doinua, imintzioa, erritmoa...
 - Gaiak eta berbaldiaren egituraketa koherentea identifikatu eta berreraikitzea.
 - Diskurtsoaren koherentzia jabetzea, horretarako ideia nagusiaren eta azpigiaren garapena, batasuna eta progresioa, jeneralizazioa eta enplifikazioa nola gauzatzen diren aztertuz.

- Ahozko berbaldien lotura-hitzak atzematea.
- Testu-motaren, gaiaren eta hizlariaren intentzioaz ezagutzen dena kontuan izanik, entzungo denari igartzea.
- Gai baten inguruan entzundako informazio berezia ateratzea, ideia berri bati sarrera emateko, diskurtso-adierazleak atzemanaz.
- Testuinguruan erreferentzia hartuz, hitzunen iritzi, asmo, umore-puntu, ironia, etab. interpretatzea.

● MINTZAMENA

Azken helburuari begira, hau da, azalpena emateko, aurreikusi behar dituzten pausoak, hauexek:

- Plangintza: Mintzaldia prestatzeko, egoera analizatu; Mintzaldia prestatzeko idatzizko euskarriak erabili (eskemak, grafikoak); Gaia aurreikusi eta prestatu (informazioa, egitura, hizkuntza etab.)
- Diskurtsoaren gidatzea: Gaiari hasiera eman; Garatu; Bukatutzat eman.
- Testuaren ekoizpena: Ekoizpena konpentsatu; Esan nahi dena zehaztu; Esan nahi dena birformulatu

● IDAZMENA

- Zirriborroak egin
- Berrikusketa: 1) Irakurri: ideien egokitasunari eta formen zuzentasunari erreparatuz, irakurketa selektiboa egin. 2) Berregin: formari erreparatuz.

Eduki formalak

● EZAUGARRI TESTUALAK

ANTOLATZAILEAK: Honela, hori dela-eta, ondorioz, arrazoi honengatik...

KAUSAZKO LOKAILUAK: Izan ere, zeren, zergatik, alabaina, bada...

ONDORIOZKO LOKAILUAK: Honenbestez, hala, halatan...

● EZAUGARRI MORFOSINTAKTIKOAK

KAUSALAK: -(e)la kausa, -(e)nez gero, ezen...bait

BALDINTZA

ADITZAREN DENBORA: Geroaldia

● LEXIKOA

ADITZAK: Bihurtu, bilakatu, eragin, aditz arazleak, areagotu, gutxitu, gertatu, ondorioztatu, konpondu, kaltetu, ondu, metatu, birziklatu, eraiki, aritu, jardun, neurriak hartu, aurea hartu...

IZENAK: Ondorio, kaltea, hondare, aldaketa, efektu, kezka, ardura, prozesu, produktu, poza, nazka, hondakina...

7

2

Sekuentziak

s e k u e **A** n t z i a

1 **jarduera** 150' Gustuko bidean maldarik ez!

Helburuak:

- Narrazioa eta azalpena: komunikabideen erabilera-esparruan, testuaren makroegiturari antzematea.
- Testu-eraren garapen testuala zertan oinarritzen den ikustea: data bat, gertaera bat, datu bat...
- Interakziozko egoeretan: ahozko azalpenetan komunikazio-estrategiez baliatzea.
- Transakzionaletan, ordea, mapa semantikoaren balioaz jabetzea.

Zertan den:

Narrazioaren eta azalpenaren arteko aldeak zein diren atzemateko albiste baten lanketa proposatuko diegu ikasleei. Azalpenezko albisteak zein oinarriren gainean eraikitzen diren ere ikusiko dute. Ahozko azalpenen ezaugarriak aztertzeko, irratiko elkarrizketa bat entzungo dute eta nahi izanez gero, transkripzioak begibistan jarriko die jatorrizko hitzunez erabiltzen dituzten hainbat estrategia.

Prozedura:

Eskuartean dugun albiste honek ("Belateko tunelak zabaldu dituzte gaur") bi zati ditu: lehenean, albistearen kontakizuna (Belateko tunelen inaugurazio-ekitaldiaren narrazioa) egiten da. Bigarrenean, berriz, albiste hori ilustratzeko, informazio osagarria eranstean zaio (Irudi grafikoak, langile baten azalpenak...).

1 Hasteko, eta gaiari sarrera emateko, ikasleei esango diegu ikusiko dutena inaugurazio-ekitaldi baten inguruko albiste bat dela, eta, bideoari sarbide emateko, galdera batzuk egingo dizkiegu. Erantzunak talde handian komentatuko ditugu. (10')

Gaiari sarrera eman ondoren, Santxikorrota izeneko liburu-dendaren inaugurazio-ekitaldiaren berri ematen duen artikulua laburra banatuko diegu ikasleei, irakurri eta gero taldeka egitarauaren eskema presta dezaten. (Ikus, eranskinean 28.or.) (20')

Irakurketa nolakoa izango da? Gainirakurketa, jarraian ageri diren puntu horiei erantzuteko informazioa jasotzeko adinakoa baino ez.

¹ Euskaldunon Egunkaria, 1997ko azaroaren 27a

8

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

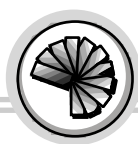

Eskema idazteko kontuan hartu behar dituzten puntuak:

- ☐ Liburu-dendan salgai egongo diren produktuak
- ☐ Zein gairen ingurukoak diren
- ☐ Nolako bezeroak izango dituzten
- ☐ ...

Talde bakoitzak idatziz egingo du egitarauaren eskema. Ondoren, taldeko bozeramaileak ahoz azalduko du.

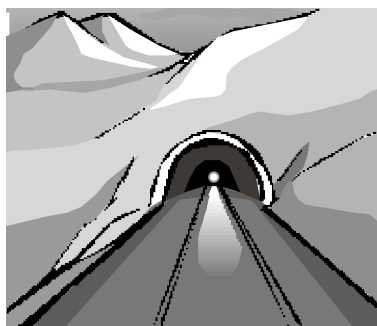
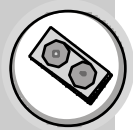
Momentu egokia izan daiteke saio horiek grabatzeko. Azalpenak modurik txukunenean zeinek eman dituen balora daiteke gero, zuzenketak egin, ideien bilketa egin... (20')

Santxikorrota bidelapurraren biografia

Biografiaren lanke-taren bidez hainbat baliabide narratibo ikus eta ikas daitezke. Hori dela eta, pertsonaia horren historia interesgarria iruditu bazaie ikasleei,

- Haren bizitzako datu gehiago biltzeko modurik badago. Hasteko, Santxiko Errota/Rota, Sancho aldaerekin topo egingo dugu. Beraz, eska diezaiekegu iker dezatela gizon honen inguruko informazioa bilduz. Añamendin (Rota, Sancho) bezalaxe (ikus, eranskinean 31.or.), Nafarroako historiari buruzko liburuetan aurki daitezke erreferentziak.
- Idazten hasi aurretik, gertaerak kronologikoki antolatzea eta denborazko baliabide-sorta bat aldeztu aurretik erdi erabakita edukitzea komeniko zaie (euskarri lexikoaren teknika errepasatzea komeni da). Aditzaren denboran ere arreta berezia jarri beharko dutela gogorarazi.
- Zirriborro ugari egiteko aholkatu.
- Feedbacka bakarka egin.

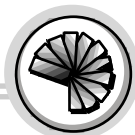

2 Oraingoan, ekitaldi serioagoa ikusiko dute ikasleek, bideoan, Teleberritik aterata, Belateko tunelen inguruko inaugurazioaren berri ematen baita.

Bideo honen bi zatiak atzekoz aurrera emango dizkiegu ikasleei. Jarduera honen helburua izango da ereduaren bi zatietatik zein den kontaketa eta zein azalpen atzematea.

- Lehendabizi, tunelaren inguruko informazioa jasoko dute. Honen aurrean, bakarka aukera batzuen artean kontestua identifikatu eta egindako aukera idatziz arrazoitu dezatela eskatuko diegu. (15')
- Gero, Ikasleek bideoaren bigarren zatia ikusi eta arreta jarri beharko dute beren aurreikuspenak bete diren jakiteko. (5')
- Erantzun ezberdinen inguruan hizketan arituko dira talde handian. (5')
- Ondoren, bi zatiak gogoan dituztela, ekintza/ideiekin taulak osatuko dituzte. (5')
- Azkenik, zera galdetuko diegu: Zein zatitan nagusitzen da azalpena eta zeinetan kontaketa? (5')

²ETB, Teleberri 97.12.26

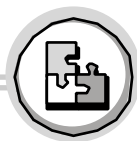
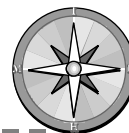

- Komunikabideetatik jasotako inaugurazio-ekitaldiren baten berri emateko gelan, gauza bera egin daiteke herrian bertan inauguratutako zerbaitekin, datuak biltzen saiatuz.
- Bideoa osatzeko/bideoaren ordeztu, Belateko tunelen inaugurazioaren inguruko albistea erabil daiteke, 97-11-29an Euskaldunon Egunkarian argitaratutakoa, hain zuzen ere. (Ikus, eranskinean, 29.or.)

Bideoarekin egin den bezalaxe, kontaketa eta azalpena bereiztuz;

Bideotik jasotako informazioarekin erkatu eta osatzeko;

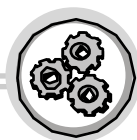
Ikasleren batek, testua aldeztu aurretik prestatu ondoren, inaugurazio-ekitaldiaren berri eman dezan (tonu informalean, adibidez);

IRAK.LIB 4.1.

Ettxerako lan gehiago egin nahi duenarentzat material osagarrietako testua eta galderak banatu. (58.or.)

Ikusi dugun bezala, zenbait gertakariren kontaketa bertan azalpenak txertatzen dira askotan, zenbaitetan xehetasun gehiago ematea beharrezko jotzen delako, Belateko tunelen kasuan bezalaxe. Komunikabideek, beraz, albistearen kontaketa hornitzeko, azalpenak ematen dituzte. Eta guk, zer egiten dugu?

Gure kontaketa-azalpenen inguruko hausnarketa

- Hasteko, ikasle bakoitzak normalean ematen dituen azalpenez duen iritzia neurtzeko, test psikologikoaren itxura duen galdeketa bati erantzungo dio. Helburua umorez egindako hausnarketa bultzatzea da.
- Ondoren, ahozko azalpena egiteko aukera ezberdinak emango dizkiegu ikasleei, nolanahi ere kontaketa gain azalpentxoren bat edo beste eskatzen duen egoera bat izango da.
- Ikasleek ahozko testu hori ebalua dezaten, bana iezaiezu kontrol-zerrendatxo bat.

Esaterako hau:

- ✓ Birformulazioak egin al ditut?
- ✓ Adibideak jarri al ditut?
- ✓ Gertaeraren muina kontatu dut ala itzulinguruka ibili eta azkenean bigarren mailako kontuekin aritu naiz.
- ✓ Oso motel azaldu dut gertaera eta beste ikasleak aspertu egin dira.
- ✓ Gertaera umoretsu bat kontatu nahi nuen, baina ez dut graziarekin kontatzen asmatu.

...

3

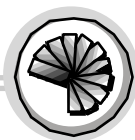
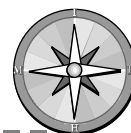
Ondoren, ahozko eredu bat entzungo dute. Helburua jatorrizko hitzunen jardunari buruzko azterketa bat egitea izango da. Horretarako, entzunketa honela bideratuko dugu:

- Entzun aurretik azal iezaiezu zer entzungo duten: Euskadi Gazteko irratsaio bat dela; noizkoa; zein entzule mota den Euskadi Gaztearena; zein gai tratatzen duten; esperientzia pertsonala dela; ... (5')
- Ondoren, baina entzuten hasi aurretik, irakur dezatela patsadaz galdera-erantzunez erdi-osatutako koadro hori eta hipotesi batzuk formula ditzatela. Zein dira galdera horien erantzunak? Zein dira erantzun horien galderak? Eztabaida ditzatela binaka beren hipotesiak. (10')
- Entzun bitartean, eskaintzen zaien koadroa osatzeko informazioari erreparatu beharko diote ikasleek. (10')
- Entzun ondoren, koadroa osatu eta binaka bateratu erantzunak. Gero taldean eztabaidatu-koto dute elkarren artean. (10')

Zuzenketa-orria

GALDERA	ERANTZUNA
Zergatik esan nahi du Pellok bere benetako izena?	Ez dago batere lotsatuta egin duenarekin eta, beraz, ez du bere izena ez esateko arrazoi berezirik.
Zergatik ez du Pellok eragozpenik jarri Daniren irratsaioa joateko?	Kalean, asteburuetan izugarriak ikusten dituelako, alkoholaren eragina beldurgarria delako.
Nolakoa zen Pelloren etxeko giroa 14-15 urte zituenean?	Ona, artean ez ziren konturatzen etxean zer nolako arazoa zuen.
Lagunik ba al zuen Pellok?	Asko, koadrila bat zuen Usurbilen, beste bat Lasarten eta beste bat Zarautzen
Zein izan dira Pelloren arazo-arekin gehien sufritu dutenak?	Amak eta anaiak.
Zer egiten zuen Pellok egunean zehar?	Pilotan aritzen zen utzi behar izan zuen arte. Gero, kontzertotara joaten hasi zen. Eskolan ez zuen ezer egiten.
Nolako alkoholikoa zen Pello?	Konpultsiboa, trago batean edaten zuen botila.
Zein karreratan hasi zen Pello?	Txirrindua utzita, parrandaren karreran hasi zen berriro.

³ Euskadi Gaztea. Hi bizi haiz, hi saioa. Pelloren esperientzia pertsonala. (98.01.21)

Transkripzioa zertarako erabili: (Ikus, eranskinean, 48. or.)

- Transkripzio-zatia emanda, batura pasa dezatela;
- Hitzunak egin dituen akats gramatikalak zuzendu ditzatela;
- Komunikazio-estrategiak: Hutsuneak betetzeko, ideia bat modu ezberdinez adierazteko... erabili dituen baliabideak aztertzeo okasioa dugu. Kasu honetan nabarmena da gaztelaniara jotzen duela zenbaitetan, autozuzenketa ere maiz erabiltzen duela, betelaneke formulak erabiltzen dituela (gehienetan gaztelaniaz);
- Pellok erabili dituen baliabideez gain, baliabide aberatsagoak aurkitzen saia daitezela ikasleak.

***Oharra:** Ariketa hau burutzeko nahikoa da jatorrizko hitzun baten solasa; ahalik eta eredurik txukunena aukeratu beharko litzateke. Euskalkia lantzeko aukera ematen du, bai euskaldun zaharren akats fosilizatuak zuzentzeko, bai euskaldun berrien belarriak ohitzeko.

Gizakien aurkako minak
Hiesa: Unicef
Hiesa: Hego Euskarrian⁴

- 4 ● Teleberritik aukeratutako bideo-pasarte batzuk ditugu oraingoan. Motzak dira hirurak eta ikasleei bakarka bideo-pasarteei izenburua jartzeko esango diegu, irudietan ikusitakoa laburtzeko esaldirik egokienaren bila. Izan ere, komunikabideetako esatariek ematen dituzten berriak modu garbian azaldu behar dituzte eta horretarako erabiltzen duten baliabideetako bat informazioa aurreratzea da. Berrien inguruko irudirik adierazgarrienekin batera, hitzak, izenburuak jartzen dizkigute begi aurrean. (15')
- Gero, taldean, izenburuen artetik onena aukeratuko dute. (Sari bat egoki dakioke izenbururik onenari). Ez dago horretarako erantzun egokien zerrendarik, albistegian bertan ez baita izenbururik aipatzen. Beraz, irakasle eta ikasleen esku geratzen da aukeraketa. (10')
 - Ikus-entzun dituzten bideo-pasarteen oinarria atzemateko eskatuko diegu orain, aukera hauek eskainiz: (5')
- Narraziozko albistea (Belateko tunelek irekiera-ekitaldia)
 - Esperientzia pertsonala: ezaugarri biografikoak (gizakien aurkako minen ingurukoa)
 - Fetxa jakin bat (Hiesaren eguna)
 - Datu bat (Hiesaren inguruan Unicef elkarteak emandakoak)

⁴ ETB Gaur egun 97.12.01

2 **jarduera** Kausa eta ondorioa kate motzean

Helburuak:

- Ahozko testu baten esanahi globala ulertu eta azalpena ageri den sekuentzian egituraz jabetzea: sarrera, garapena eta ondorioa.
- Kausa-ondoriozko ideien antolamendurako baliabideak atzematea.

Zertan den:

Kausa-ondorio kateketa-baliabideak ahoz nahiz idatziz landuko ditu ikasleak.

Prozedura:

Xabier Mendigurenek SECOT izeneko elkarteari buruz hitz egiten duen irratsaioa entzungo dute ikasleek.

- Eredua entzun baino lehen, guk emandako ideia-sorta ikasleek bakarka antolatuko dute hiru multzotan: sarrera, garapena eta ondorioa. (10')
- Eredua entzun ondoren, taldeka beren hipotesiak zein neurritan bete diren frogatuko dute. Honekin batera, beste jardueraren bat ere proposa diezaiekegu. (Ikaslearen liburuan dago, Aukera-maukera, 15. or.). (10')

Zuzenketa-orria

SARRERA

- 11
- 1
- 9
- 7

GARAPENA

- 8
- 10
- 2
- 3
- 7

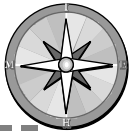

ONDORIOA

- 5
- 6
- 4

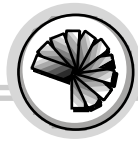
*Oharra: Zuzenketa-orria eskaintzen badugu ere, entzungaiari baino ez dio erantzuten. Beraz, beste aukera batzuk ere onartu behar dira.

⁵ Euskadi Irratia: Salako leihua, Xabier Mendiguren 97.11.07

Xabier Mendigurenen azalpenak jubilarioaren gaira bidera ditzakegu, ikasleei jubilatzeak dakartzan ondorioak zerrendatzeko eskatuz, gai honek berak ere sortuko baitu kausa-ondorioa kateketa-modua.

- Ikasleek banaka jubilarioaren gaiak burura dakarkien idei jasa bilduko dute paperean. Ideia horien artean: zein diren zahar izatearen ondorio, lan egiteari utzi izanaren ondorio... (10')
- Talde txikitan bildu eta ideia horiek zerrenda bakarrera ekarriko dituzte. (5')
- Gero denon artean talde handian zerrenda adostu. (5')

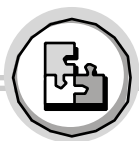
Gaia gehiago garatzeko:

- Jubilatu berria den pertsonaren bat ekarri gelara, egoera berriak ekarri dizkion ondorioak komenta ditzan. Bere esperientzia pertsonala azaltzen saiatuko da (bakarrizketa);
- Ikasleek gonbidatua elkarriketatuko dute: Nolakoa da bere egoera berria? Zein izan dira aldaketarik nabarmenenak? Ondoriorik aipagarrienak?... edo antzeko galderak egingo dizkiote;
- Herriko jubilatu-etxeko arduradunarekin harremanetan jarri, antolatzen dituzten ekintzen berri jasotzeko. Informazioa idatziz ere eska daiteke, eskutitz bat bidaliz.

2 Ideien kateketa-moduak ikusteko idatzizko ereduak erabiliko ditugu.

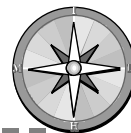
- Ikasleak hiru taldetan jarriko ditugu eta talde bakoitzari testu bana emango diogu. Kateaketa-modu berbera dute idatzizko ereduak: kausa-ondorioa.
- Testuen gainirakurketa egingo dute. Testuaren nondik norakoari igarriko diote testuinguruko osaiagak aztertuz. (5')
- Eredu horietan, guk landu nahi duguna piska bat ilundutako lauki batean sartuko dugu. Horrela adieraziko diegu ikasleei zein pasarte aztertu behar duten, irakurketa xehea eginez. (10')
- Ikasleek ideien kateaketa-modu jakin horren eskema beteko dute irakurri duten informazioa baliatuz. (10')
- Talde bakoitzeko bozeramaleak osatutako eskemen berri emango die beste ikaskideei. Horretarako, erretroproiektorea erabil dezakete: 1.- Testuaren nondik norakoa, 2.- Kausa-ondorio kateak. (15')

IRAK.LIB 4.2.

Hitz eta pitz izeneko jardueran dituzu hiztegia lantzeko proposamenak.(61.or.)

⁶ - Emakunde aldizkaria, 94ko martxoa. 14. alea (52. or.)
- ARGIA, 1997ko urriak 5
- Euskaldunon egunkaria, 1996ko otsailak 25

BARAUAREN MENPE

Anorexia gaisotasuna

Gabeziak maila logiko-abstraktuan
Gabeziak maila psiko-sexualean
%20ak anorexiko dirau
%5ak loditzeko joera du
%6-7a hil egiten da

Gure ingurunean
nagusitu den eredua

Nor bere buruaz ederretsita egotea

EZKERRALDEA ARRISKUPEAN DAUKAN HAUTS ZURIA

Bilbao Chemicals enpresa
1953.urtean HCHren osagaietako
bat bereizi eta lindanoaren
produkzioan murgildu zen

Ekoizten zen lindano komertzial kilo
bakoitzeko 9kg hondakin sortzen zen

Hondakinei buruz ez zen
arautegi espezifikorik

Lindanoa nonahi metatzen hasi ziren

1986.urtean galarazi zion
Administrazioak ekoizpen
gunetik ateratzea

Bertako pabiloietan metatzen hasi
ziren

Hondakinak pilatzeko lekurik ez

Enpresa itxi egin zen

Hondakinak kontrolik gabe isuri
ziren

Nonahi agertzen da lindanoa

HCHa astiro degradatzen da
ingurune-baldintza normaletan

Urte askotan mantentzen ditu
lindanoak bere propietate toxikoak

Hondakin-kilo bakoitza erretzea
350 pta kostako litzateke

Segurtasun-biltegitan metatzen
dira

HAMARKADAKO ELURTEA

Etxegarate itxita

Altsasun ostatuak beteta,
bidaiariak etxeetan, 500 lagun
inguru gaua pasatzen

Kamioiak geldirik

Belateko bidea moztuta
Herrizaingo Sailak debekatu egin
zien kamioiei zirkulatzea

Deskoordinazio eta aurrikuspen
falta

Errepide eta autobideak moztuta

Katerik gabe abiatu da jendea

Kaosa errepideetan

Laguntza berandu iritsi

Go ibarren 600 lagun isolatuta

Elurtea

Ez da istripu larririk izan
Zaurituak izan dira
Mendian jendea galduta ibili da
Onurak ere ekarri ditu: prozesiona-
rien izurritea desagertarazi du

Birziklatze plangintza
ehun mila pertsonari
helaraziko dio Distrituak⁷

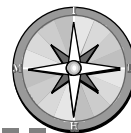

3

Aurreko jardueran, testu idatziaren gainean pasarte baten hezurdura landu dute. Aldez aurretik emandako eskeman txertatu dituzte atalak. Baina, zein ezaugarri morfosintaktiko/testual erabili ditu idazleak ideiak eta paragrafoak lotzeko?

Hona hemen beste testu batean aipatu ezaugarriak: (Ikas.lib.26.or.) lokailuak, juntagailuak, atzizkiak... azpimarratuak. Ikasleak hiru multzotan antolatuko ditu ezaugarri hauek guztiak. (15')

⁷ Euskaldunon egunkaria, 1997ko azaroak 30

ADITZAK

1. Aditz-aspektua: Ahalko, beharko egonen, izanen, amortizatuko, zabalduko...

2. Aditz-aspektua: (Prozesuaren adierazle diren aditzak dira gehienak): Desegin, birziklatu, metatu, jardun, eraiki, sortu, neurriak hartu, muntatu, heldu, bideratu, osatu, tratatu...

3. Aditz adierazleak: Abiarazi, helarazi...

IZENAK

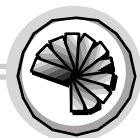
Hondakinak, ardura, biltegia, sistema, plangintza, aurrekontua, diru galtzea, interesa, helburu, ekoizle...

BESTE EGITURA BATZUK

1. Lokailuak:: hots, batetik, bestetik, baina, berriz, adibidez, gainera...

2. Kausa-ondorioa adierazteko lokailuak: Horregatik, horretarako, izan ere, beraz...

3. Sintaxia: Ordaintzen bada,...
Erreferentzia egiteko: duenez...

"Euroa ezartzearekin batera amnistia fiskal erraldoia dator"
(Ikas.lib.28.or.)

Aurreko testuan azpimarratuta emandako ezaugarriak eredu, oraingoan, beraiek azpimarratuko dituzte. Jarduera hau etxerako eman daiteke, hurrengo egunean komentatzeko eta proposatzen diren beste jarduerak gelan bertan egiteko.

Beraz, aitzakia horrekin, orain arte ikusi eta ikasitakoaren laburbilduma egiteko eskatuko diegu,

✓Etxean, emandako testuan egitura adierazgarrienak azpimarratu ondoren,

✓Gelan, azpimarratutakoa ikaskidearekin erkatzeko eta, azkenik,

✓Taldean, egindako aukerak arrazoitzeko.

Taldean egingo duten ariketa horretarako zure konplizitatea behar da. Izan ere, beren aukerak azaldu eta arrazoituko dituzte, zu konbentzitu nahian.

⁸ ARGIA, 1997ko otsailak 16

s e k u e **B** n t z i a

3 **jarduera** Euroa ⌚ 27'

Helburua:

- Gaiak eta berbaldiaren egitura koherentea identifikatu eta berreraikitzea.

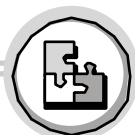
Zertan den:

Kausa-ondorio katedun pasarte bat berreraiki.

Prozedura:

Entzundako testu bat berreraikitzeke eskatuko diegu ikasleei. Horretarako, euroari buruzko kronika bat entzungo dute.

- Entzun aurretik, testua kokatzeko, informazioa emango diegu: Euskadi Irratiko kronika. Euroa merka tuan martxan jartzearen ondorioak. Arreta azalpenaren ezaugarrietan jartzeko eskatuko diegu. Horretarako, orain arte ikusitakoa gogora ekarriko dugu. (2')
- Testua entzun ondoren, bakarkako lanean berreraikitzen saiatuko dira ikasleak, ideien arteko loturetan arreta berezia jarritz. Jarduera honetarako proposatzen den teknika diktoglosiarena da. (10')
- Berreraikitako testuen hustuketa: irakasleak ideia bakoitza azaltzeko eta lotzeko aldaeren bilketa egingo du arbelean. Gero, ikasleek beraiek erabaki dezatela zein diren posible eta zein ez. Eta posible diren horietatik zein diren egokienak edota argienak azalduko dute. Horretarako, irakasleak lokailu eta juntagailuen inguruko kontsulta-materiala eskura jarri eta ordu-erdiko tartea emango die. (15')

IRAK.LIB 4.3.

Gaiari buruz gehiago jakiteko, *Euroari buruz jakin nahi zenuena, baina...* izeneko proposamenean informazioa aurkituko dute ikasleek. (66.or)

⁹ Euskadi Irratia: "Goizak Gaur" Albistegia 97.11.24

21

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

Txanponen arteko balioa
1999tik 2002. urterarte⁹

4 **jarduera** “El Niño” ez da hain umea 45'

Helburuak:

- Irakurri aurreko predikzioak egitea, aurretikako ezagutzan oinarrituz eta testuinguruaz baliatuz (maketa-ikurrak, grafikoak...)
- Kausa-ondorio antolaketarako baliabide anitzak erabiltzea.

Zertan den:

Testuinguruko osagaiez bakarrik baliatuz, testuaren nondik norakoari igarriko dio ikasleak. Hipotesi horiek gogoan, testuko hutsuneak osatzen saiatuko da.

Prozedura:

Euroaren gaia alde batera utzi eta naturak gure gain duen indarraz hitz egingo dugu orain.

Horretarako testu berri bat landuko dugu. Testuaren argazkiak (argazki-oinekin), grafiko, eskema, laburpen, marrazki edota maketazioan erabiltzen den edonolako informazio-iturri eskainiko zaie ikasleei. (Ikas.lib.30-31.orr.)

- Datu hauen guztien inguruan ikasleek gaiari, hartzaileari, helburuari, estiloari... buruzko hipotesiak egingo dituzte taldeka. Testuinguruaz baliatuz, testuaren gaineko aurreikuspenak egitea izango da hemen eginkizun nagusia. (10')
- Testu horri, hala eta guztiz ere, osagai batzuk (lokailu, juntagailu, aditz, izen...) tarte batean faltako zaizkio. Ikasleak, bakarka, horiek asmatu egin beharko ditu, ez baititu aukeran izango. (20')
- Testua osatu ondoren, taldean egindako aukera guztiak aztertu eta arrazoituko dituzte. Irakasleak jatorrizko testua oso-osorik banatuko du, ikasleek beren aukerak egiaztatzeko. (15')
- Irakasleak talde bakoitzak egindako hausnarketak jaso, eta ondoren testua argitaratu den modura banatuko du. Jatorrizko maketazioa errespetatuz, jakina. (Ikus, eranskinean 42-45.orr.)

¹⁰ Euskaldunon egunkaria 1997ko urriak 19

5 **jarduera** Handik eta hemendik 20'

Helburuak:

- Ahozko azalpenerako euskarri-mota desberdinak daudela jabetzea.
- Baliabide ez-linguistikoen garrantzia azpimarratzea.

Zertan den:

Ikasleek erreparatuko diote komunikabideen esparruan azalpenak emateko zein euskarritz baliatzen diren kazetariak.

Prozedura:

Azken eginkizunari begira eta baliabide nahikoak eskaintzearen, ahozko azalpenak emateko erabiltzen diren baliabide edota euskarri diferenteak aurkeztuko dizkiegu: 1.- Grafikoak, ... 2.- Lekukoen azalpenak (iritzia, gertaeraren kontaketa...) 3.- Aritu baten azalpenak...

- Ezaugarri hauek dituzten bideo-zatiak ikusiko ditu ikasleak. Bideo-pasarteak ikusi bitartean, eskuartean ezaugarrien zerrenda edukiko dutenez, ikasle bakoitza ikusten duena ezaugarriekin lotzen saiatuko da. (15')
- Ikasle bakoitzak bere gustukoak aukeratuko ditu ezaugarri horien artean bere saioan erabiltzeko. (3')

*Oharra: Aukeraketa hori bideratzeko, osagai-ezaugarri horien inguruko galdeketa bat presta daiteke, hausnartzeko bidea emango duena.

Ikasleari aukeran utziko zaizkio, baina irakaslea aukera guztiak landuko direla bermatzen saiatuko da.

¹¹ ETB Bertatik Bertara (96-12-17)

EZAUGARRIAK	1.BIDEO-PASARTEA	2.BIDEO-PASARTEA	3.BIDEO-PASARTEA
LEKUKOEN ADIERAZPENAK	☐	X	☐
GRAFIKOAK	X	☐	☐
ADITU BATEN ADIERAZPENAK	☐	☐	X
KAZETARIAREN ZUZENEKO KONTAKIZUNA	☐	X	☐
ESTUDIOAN BERTAN GONBIDATUA EGOTEA	☐	☐	X
KAZETARIAK ESTUDIOETATIK KONTATUKO DU GERTATUTAKOA, IRUDIAK DESKRIBATUZ	X	☐	☐
UMEEI ZUZENDUA	☐	☐	☐
UMOREZ EGINDAKOA	☐	X	☐
TONU ERABAT FORMALEAN	X	☐	X
ENTZULE ESPEZIALIZATU ETA ADITUEI ZUZENDUA	☐	☐	☐
ENTZULEAREN JARRERAN ERAGITEKO	☐	☐	☐
BAKARRIK INFORMAZIOA EMATEKO	X	X	X
DIBERTITZEKO	☐	X	☐
EGOERA JAKIN BAT SALATZEKO	☐	☐	☐
PUBLIKOAREN PARTE HARTZE ZUZENA DAUKANA	☐	☐	☐
IKUS-ENTZULE ARRUNTARI ZUZENDUA	X	X	X

s e k u e **D** n t z i a

6 **jarduera** Hitzontziak martxan

Helburua:

- Gai baten ahozko azalpen bat egitea, aldezturik testuingurua (komunikazioaren xedea, hartzailea, erregistroa...) eta euskarriak erabakita dituztela.

Zertan den:

Lan-egitasmoa burutu.

Prozedura:

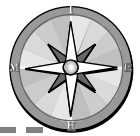
- Hauetxek izango dira irakasleak ikasleei ahozko azalpenerako eskainiko dizkien baliabideak.
*Oharra: Multzokatuta aurkeztea komeni da.
 - ✓ Oinarri desberdinetan eraikitako albisteak: data bat, datu bat, gertaera bat, esperientzia pertsonala...
 - ✓ Gai/gertaera horien inguruko idatzizko nahiz ahozko artikulua eta erreportajeak.
 - ✓ Gai horien lagungarri izango diren grafiko, eskema, irudi, marrazkiak, ahotsik gabeko bideo-pasarte bat, argazki, diapositiba, gardenkiak...
- Ikus gaien zerrenda eranskinean 55.or.
- Irakasleak ongi pentsatu behar du aukeratu aurretik zein duen gairik ezagunena, hurbilekoena...
- Artikuluak nola irakurri eta erreportajeak nola ikus-entzun behar dituen jakiteak asko lagunduko dio ikasleari. Horregatik, Euskarri lexikalaren eta mapa semantikoaren teknikak baliatzea ezinbestekoa izango da. Izan ere, ahozko azalpenaren baliabide horiek erabiliko baititu. Beraz, irakasleak mapa semantiko eta euskarri lexikal bateratu bakar bat sortzea komeni da.
- Irakasleak erabakiko ditu azalpenaren tonoa eta hizkuntz erregistroa. Horretarako, hartzailea (entzule-taldea beste ikasleek osatutakoa izango da. Baina, horrek ez du mugatuko beste entzule-talde bat irudikatzeko) zein den kontuan hartu beharko du eta baita diskurtsoaren zertarako ere: informatzeko, konbentzitzeko, salatzeko...

25

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

D Sekuentzia

- Ikasleak aukeratu behar ditu saioari hasiera emateko, gaia garatzeko (gogorarazi KAUSA-ONDORIO katea) eta biribiltzeko euskarriak zein hizkuntz baliabideak.
- Saioa prestatzeko bi ordu izango dituzte. Eta azalpenek 15 minutuko iraupena izango dute.
- Ahozko azalpenaren ekoizpena, gelan edota beren maila bereko ikaskideen aurrean egingo dute.
- Ahozko azalpenaren ekoizpenak grabatu egingo dira.

7 jarduera Ebaluazioa

Jarduera honetako eginkizuna ebaluazioa egitea izango da. Horretarako proposamen batzuk luzatzen dira.

✍ **AUTOEBALUAZIOA:** Ikasleak, saioa bukatu ondoren eta grabazioa ikusi gabe, autoebaluazioari ekingo dio. Horretarako, galdeketa bati erantzungo dio. (Ikus, ikas.lib.24.or.) Hausnarketa honen bidez, bere jardunaren balorazioa egingo du. (15')

Ondoren, bakarka, bere saioa grabaturik ikusiko du. Aldez aurretik uste zuena eta orain uste duena bat datozen ala ez erkatuko du. Iritzia aldatu badu, arrazoitu egin beharko du eta irakasleari adierazi. (20')

Irakaslearen eta ikaslearen iritzia bat datozen ere ikusi, eta biak ados jarri bat ez datozen puntuetan. (5')

✍ **Ebaluaziorako euskarriak** (Ikasturte osoari begira egindako oharra): Ikasleen ahozko nahiz idatzizko ekoizpenen bilduma.

Unitate bakoitzean landutako testu-eraren ekoizpena bideo, audio edota idatzizko euskarrian jasoko da. Ikasle bakoitzak bere bideoa, zinta eta karpeta izango ditu eta betetzen joango da eginkizunak gauzatu ahala.

Bilketa hau egitea aukerazkoa da eta benetan interesa duten ikasleek egingo dute. Baliabideen ardura berak izango du, ez irakasleak.

Material hau ikasturtean zehar berrikustea egokia izan daiteke: Gabon, Aste Santu inguruan, ikasturte-hasieran (aurreko urtean aritutakoek ekarriko dute) ...

Testuak

1

E g u n k a r i a

Igandea, 1997-ko azaroak 27

VIII.urtea/2.164 zenbakia

Sexua, droga eta liburuak

■ *Santxikorrota, XXI. mendeko bidelapurrentzako denda, zabalduko dute Iruñean*

SANTXIKORROTA Bardeetako bidelapurra izan zen, gizon azkar eta iheskorra, Gaztelak Nafarroa konkistatu zuenarik inbaditzaileen aurka jo eta fuego aritu zena. Historia liburuetan ez dago topatzerik ardiez nazkatuta gerra-gizon bilakatu zen artzain haren berri. Haatik, Bardeetako inguruko herrietan galdetuz gero, haren hamaika abentura eta kalentura entzun daitezke. Iruñeko Alde Zaharreko Aldapa karrikan liburu-denda irekiko dute aurki, eta hain zuzen ere Santxikorrota izena jarriko diote; jabeek diotenez "XXI. mendeko bidelapurrentzako liburu-denda izanen delako". Santxikorrotaren oinordekoek formula berria, iraultzailea, eskainiko diete datorren mendeko bidelapurrei: sexua, droga eta liburuak. Herpes, talco y tecno-pop abes-tuz, La Polla taldeko Evaristok aspaldi iragarri zuen sexua, droga eta rock & rolla leloaren amaiera. Santxikorrotakoek, mende berriari so, haren ordezkoa topatu dute. Haien dendan sexuari eta drogei buruzko liburuak salduko dituzte.

Esan daiteke dendaren jabeak -Santi Sanz, 28 urteko iruñesemea, eta Ander Murga, 26 urteko amurriarra- Santxikorrotara bezain ausartak direla; izan ere, Bardeetako bidelapurra hil zenetik Iruñeko zenbait sektoreen pentsamoldea ez da gehiegi aldatu, batez ere sexua eta droga bezalako gaiak dagokienez. Nolanahi ere, esaten ohi da Nafarroa kontrastez beteriko lurraldea dela... Aukeratu dituzten bi gaiak korapilatsuak diren erakusgarri da gaiak buruzko liburuak aurkitzeko arazo dextente izan dituztela: "Argitaletxez argitaletxe galdezka ibili behar izan dugu".

Dena dela, azkenean Santxikorrotarena askotariko eskaintza izatea lortu dute. Sanzek azaldu zigunez, liburu-denda berrian "sexu aukera guztiei buruzko literatura erotikoa izanen da, ezer baztertu gabe, adibidez, masokismoa zokoratu

gabe". Nolanahi ere, bereziki landuko dituzte gay eta lesbianen alorrak, "Iruñean bi talde horientzako eskaintza oso urria delako."

Drogei dagokienez, berriz, bi gazteon xede nagusia izanen da informazioa eskaintzea. "Salgai izanen ditugun liburuak azalduko dute zeintzuk diren gaur egun kalean eskura ditzakezun drogak, droga horiek zer-nolako eraginak dituzten, eta nola hartu behar dituzun.

Ez dugu kontsumoaren apologia egin nahi. Egin nahi duguna da droga hartu nahi duenari behar duen informazioa eman", esan zuen Murgak.

Liburu-dendaz haratago

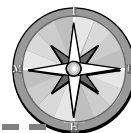
Sanzek eta Murgak Santxikorrota liburu-denda baino gehiago izatea nahi dute, eta horretarako, literatura ez ezik, bestelako gauzak ere salduko dituzte: argazki liburuak eta postalak -"irudiaren garaian gaude!-", sexuarekin eta drogekin loturiko marrazkidun elastikoak, aldizkariak....

Aldapa
kaleko
etxabeari
azken
ukituak
ematen
ari dira
Santi Sanz
eta Ander
Murga.
Abenduko
bigarren
asterako
guztia ongi
margotuta
izanen
dute.
JOXE
LACALLE

Bestalde, zenbait jenderentzat erreferentzia eta biltoki izatea nahi dute, "esate baterako, marihuana legeztatzearen aldeko mugimenduarentzat". Halaber, hiri kulturako azken mugimenduei buruzko informazioa izanen dute.

Liburu-dendaren irekierarako -seguru asko abenduko bigarren astean izanen da- "festa mundiala" eginen dute Iruñeko jai areto batean. Sanzen arabera, "hainbat ikuskari eta ezusteko izanen dira, eta bidelapurrentzako jai ezin aproposagoa izanen da". Jaia egiten dutelarik, atzean geratuko dira azken sei hilabeteotako neke eta izerdiak: etxabeari lortu eta ego-kitu, baimenak eskuratu, liburuak bilatu... Dena dela, Murgaren ustez, merezi zuen: "Lan mundua dagoen moduan egonda, gurea izanen zen zerbait egin nahi genuen, gustuko izanen genuen zerbait, eta lortu dugu".

Juan Kruz Lakasta
IRU EA

1

gizartea

Egunkaria

IREKIERAN IZAN ZIREN NAFARROAKO AGINTARI GUZTIAK ETA ESPAINIAKO ERREGE-ERREGINAK

Igandea,
1997-ko
azaroak
29

Belateko tunelak zabalik

x

Belateko gainean maiz izaten diren laino guztien azpitik pasatzeko bidea zabaltu zuten atzo: Belateko eta Almandozko tunelak. Bide berriak 18 minutu laburtuko ditu Iruñea eta Baztan-Bidasoaren edo eta Ultzamaren arteko bidaia.

Juan Kruz Lakasta / Belate

ATZOTIK Baztan -Bidasoa eta Ultzama eskualdeetako herritarrek Iruñetik gertuago bizi dira. Belateko eta Almandozko tunelek, mirariaren eragileek, bota egin dute Baztan Bidasoa eta Ultzama Nafarroako gainontzeko eskualdeetatik banatzen zituen harresi fisiko eta psikologikoa: N-121 errepedeko Belateko gaina. Aurrerantzean, hango lainoak, elurra, izotza eta bihurguneak nahi dutenek besterik ez dituzte ikusiko. Era berean, istripu gehiagorik ez da izanen errepede arriskutsu horretan. Juanjo Urrutia pilotaria izan da bizitza errepede zaharrean utzi duen azken pertsona.

Espainiako errege-erreginek parte hartu zuten tunelen irekiera ekitaldian. Haien alboan Nafarroako mandatari guztiak izan ziren: Miguel Sanz lehendakaria, Parlamentuko presidentea Lola Eguren Espainiako Gobernuako ordezkaria Francisco Javier Ansua-

Juan Carlos Espainiako erregeak Belateko tunelak eta Gerindako parke eolikoa ireki zituen atzo.

OSCAR MONTERO

tegi, Fernando Sebastian artzapezpikua, Nafarroako Gobernuako kide guztiak, Parlamentuko talde guztietako ordezkariek, inguruko alkate ugari, beste hainbat gonbidatu eta ehundaka guardia zibil eta foruzain. Gonbidatuta egon arren, HBko parlamentariak eta Arantzako, Donamariako, Etxalarko, Ezkurrako, Saldiasako eta Zubietako alkateek ez zuten parte hartu irekiera ekitaldian. Ez zuten Juan Carlos Iaren alboan egon nahi, eta uko egin zioten gonbitari.

Espainiako erregeek

eguerdiko 12:00etan moztu zuten tuneleko zinta. Horren ostean, tunelak zeharkatu eta gero, erregeak tuneletako zainketa zentroa bisitatu zuen. Han ez ziren guztia behar bezala zaintzen ari; izan ere, tuneletako pantailetan "Abierto, Zabaliz (sic)" mezua irakur baitzitekeen. Handik Juan Carlos I erregea Bertizko Jaurerrira joan zen, izan ere, han mandatariak zain zituen, hitzaldiak egiteko.

Lola Eguren izan zen hitz egiten lehena. Parlamentuko presidentek tuneletako obrak egitera-

koan ingurugiroarekiko izan duten arreta berezia nabarmendu zuen. Miguel Sanz Gobernuako presidentek hitz egin zuen, eta ingurugiroarekiko arreta berezia aipatzeaz gain, obrek izan duten sustengua aipatu zuen. "Gizarteak aho batez egin du obra honen alde, eta horrek izugarri erraztu du obra egitea eta martxan jartzea", adierazi zuen. Halaber, errege-erreginen bisitaldiak Nafarroarentzat "jai handiak" direla esan zuen, "aukera ematen dutelako oroitzeko zein den elkargo honen,

29

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

zaharraren sustrai naturala. "Kontent nago hemen egoteaz, Nafarroako Foru Elkargoan egoteaz, Espainiaren jatorri historikoko eta egungo errealitateko zati garrantzitsua den honetan egoteaz". Hitzaldien ostean, errege-erreginek eta mandatariek Bertizko Jaurerian bertan bazkaldu zuten, eta arratsaldean Gerinda mendizerrara joan ziren, hango haize-errota parke berria zabaltzera.

Luxuzko tunelak

BELATEKO errepide berriko eraikuntza lanak 1993ko uztaillean hasi zirenetik gaur arte orotara 11.454 milioi pezeta (458 milioi libera) gastatu dituzte. Horietatik 3.900 Europako Bata-sunak ordaindu ditu, eta gainontzekoak Nafarroako erresuma Nafarroako Gobernuak. Bide berriak 21 kilometroko luzeera du (zaharrak baino 5 kilometro gutxiago), eta kasik haren osotasunean berria da (errepide zaharreko 4 kilometro besterik ez dituzte aprobetxatu). Haren punturik altue-nean (Belateko tuneleko hegoko sarreran) 706 metroko altuera du, errepide zaharrak baino 141 metro gutxiago hain zuzen; izan ere, Belateko gainean errepidea 847 metrora heltzen da. Tunel nagusia, Belatekoa, 2.930 metrorekin Nafarroako luzeena da, eta Estatuko errepide sareko zazpi

tunelik luzeenen artean dago. Hamaika metroko zabalera du, eta zabalera horretan bi errei sartzen dira. Halaber, zuzena da, sarreretan izan ezik. Iparreko sarreran 700 metroko erradioko bihur-gunea du, eta hegoko sarreran 1.200 metroko erradiokoa. Bigarren tunela, Almandozkoa, txikiagoa da, 1.220 metrokoa hain zuzen. Haren zabalera Belateko tunelaren berbera da. Bi tunelotan aldapak gehienez %2koak dira.

Tunelak luxuzkoak direla esan daiteke, haien segurtasun eta zainketa neurriak aintzat hartuz gero. Tuneletako sistema guztiak zainketa gelarekin konektatuta daude, eta zainketa gela horretan urteko 365 egunetan lau lagun arituko dira lanean.

Airezatzzea behar bezalakoa izan dadin, bi tune-lotan orotara 40 haizegai-lu erraldoi daude (1,4

metroko diametroak). Argirik falta ez dadin, 1.400 proiektore daude, eta 400 fluoreszente. Ezbeharren bat gertatzen bada, laguntza eskatzeko telefonoak daude 150 metrotan behin. Bada, halaber, suteen kontrako sistema, edozein hotzbero aldaketa atzematen duena. Badira, bestalde, edozein arazo atzematen lagun dezaketen 22 telebista kamera. Zainketa gelako langileek kamarok nahi duten tokirantz zuzen ditzakete, eta arazoa larria dela pentsatuz gero, gidariak ohartaraz dezakete tuneletan diren 14 bozgorailuen bitartez.

Bestalde, trafiko zainketa sistema batek neurtzen du trafikoaren dentsitatea, ibilgailu-motak eta ibilgailuen abiadura. Beste sistema batek eguraldia zaintzen du lau gunetan. Esate baterako, izotza edota lainoa badagoen aztertzen du.

Bi sistemok atzematen dutenaren berri ematen diete gidariei tuneletan diren pantailen bitartez. Hori gutxi balitz bezala, tunelen barruan irratia entzun daiteke, horretarako jarri duten sistema bereziari esker.

Nolanahi ere, bide berrian, tunelez gain beste bi obra garrantzitsu egin dituzte: bi zubi luze. Maringoak 350 metroko luzera du, eta Berroetakoak 130ekoa. Biok hiru errei dituzte. Tunelek izan ezik bide berriko zati gehienek hiru errei dituzte, %70ek hain justu. x

1

SANTXIKORROTA

SANTXIKO ERROTA

Paraje de las Bardenas (n) situado en las laderas del Rayón -Bardenas Blanca- cerca de Peñafiel. En él se localizan los restos de una pequeña torre-fortín, objeto de una vieja leyenda. Según Luis Pedro Peña Santiago: "Dice la tradición que Santxiko fue un jefe de salteadores y que dominó durante mucho tiempo en toda esa zona de la Bardenas. Cuando se veía amenazado, cuentan, se refugiaba en ese castillete, pero su guarida preferida era una cueva enorme que todavía se ve en el Paso de la Raya, y abierta un poco alta en uno de los paredones del desfiladero por donde cruza a la Cañada de los Roncaleses. Nos explicó un pastor roncalés que se decía que en esa cueva había escondido un tesoro, pero que jamás nadie lo había encontrado. Que el tesoro consistía en dos pellejos de vino repletos de monedas de oro, y que había pertenecido a Santxiko".

Rota, Sancho. Celbre bandolero del S. XV., que actuaba en los bosques de la Bardenas Real, en las cercanías de Tudela (Navarra). En 1469 llegó esto a oídos del rey Juan II, que ordenó a todos los pueblos de la frontera y a la ciudad de Jaca, que fuesen todas sus gentes de armas a Navarra. Así llegó a la Bardenas Real una partida de 200 caballos. Ante tal superioridad numérica, aunque el combate fue difícil, las gentes de Sancho Rota fueron vencidas. Este, al verse acorralado, se dio muerte; más tarde, su cadáver fue trasladado a Tudela y colocado en la horca como escarmiento. El montículo bardenero llamado Santxikorrota debe su nombre a la creencia popular de que los sótanos excavados en su cumbre conformaban la guarida del bandolero.

(Auzamenditik aterata)

31

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

b a r a u
a R E n
m e n p E

Amaia oso neska normala zen, beste neska batek "pottola" samar zegoela esan zion arte. Sei urte geroago, 23 urte dituela, "praka batzuk erostera lagundu zidan neska hark, mintzeko asmorik gabe, esan zizkidan txorakeriak" eragin handikoak izan zitzaizkio- la aitortzen du. Etxeratu bezain laster, ispilu aurrean jarri eta esan zuen bere baitan: "Donostiako neskarik ederrrena izango haiz". Baina ez zen horrela izan, barauaren eta haratuztearen menpeko neska bihurtu zen. "Halako eromenak" bere harreman guztiak aldatu zituen, senideekikoak, ingurukoekikoak... eta, azkenean, buelta ezinezko ezbeharraren zorian utzi zuen. "Ondoezik nengoela eta anorexi-

koa nintzela ohartutakoan, orduantxe, hasi nintzen sendatzen".

Anorexia gaixotasuna betidanik egon bada ere, gure garaiko gaixotasuna dela esan daiteke. Ugaritasunaren gizartean erroturiko gaitza da; izan ere, ingurugiroak bultzatzen gaitu oparotasunez jantzirik erakusten dizkigun gauza atseginak kontsumitzera asetu arte; baina, bestaldetik, gizarte berak gorputz liraina goretsi eta hori lortzeko behar den disziplinean jartzen gaitu. Gaixotasun hori goraka doa etengabe eta, kalkuluen arabera, urtero 15 eta 25 urte bitarteko 300 gaztetatik bat gaixotuko da. Baina, zergatik dira batez ere neska gazteak gaixo-

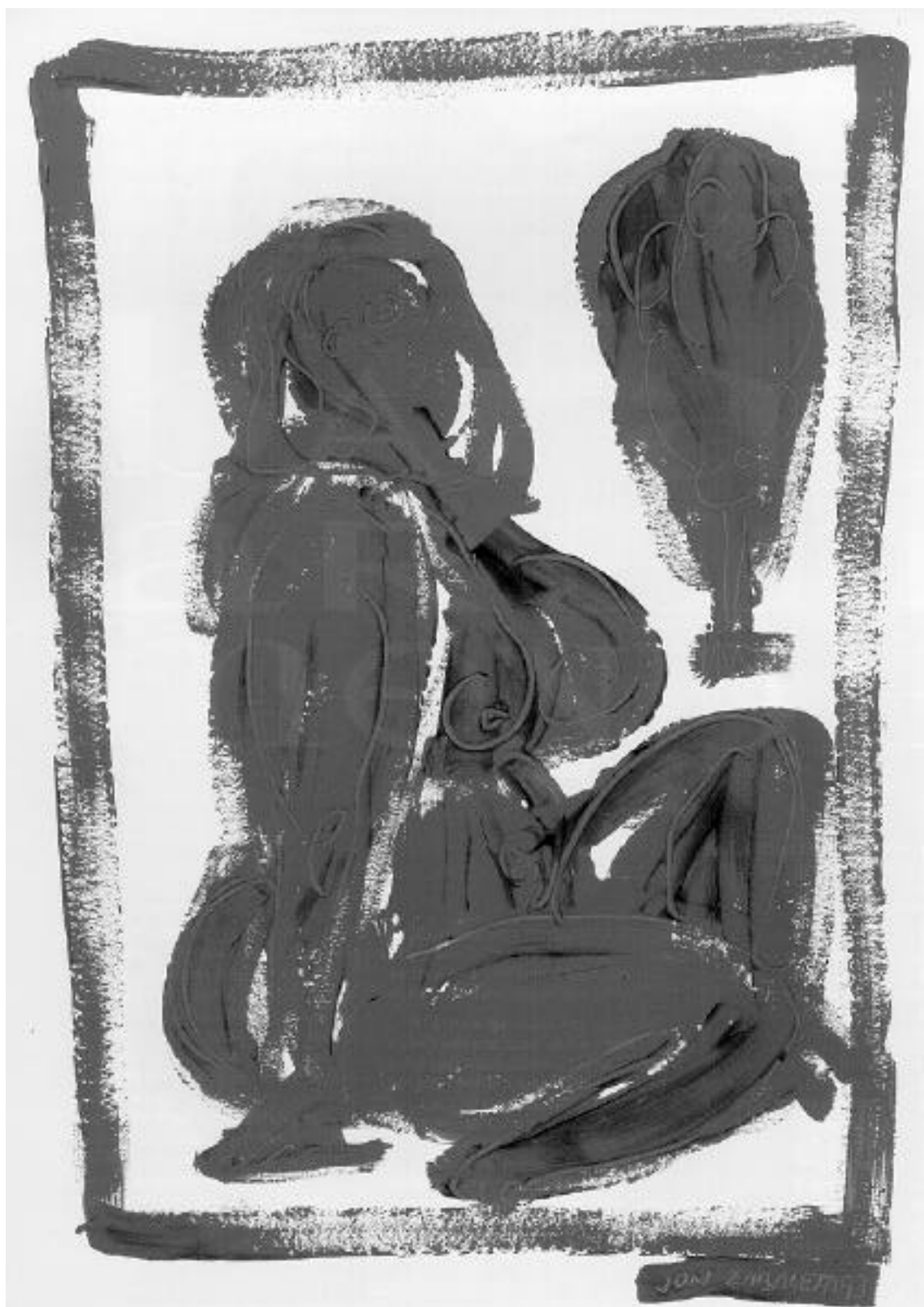
tasun hori harrapatzen dutenak? (gizon bakoitzeko 10 emakume kutsatzen dira).

Gregorio Morand doktoreak, Madrilgo Jesus Haurraren Ospitaleko Anorexia Ataleko psikiatrak, dioenez, gizarteak argaltasunari buruz dituen pentsamoldeen eragina nabariagoa da, tamalez, emakumeengan gizonen- gan baino. "Argi eta garbi ikusten da hori ikastetxeetan egiten ditugun inkestetan: mutikoek hartu ere ez dituzte hartzen galdesortak; nesken kasuan, ordea, pisu egokia dutenek ere, argal egotea interesatzen zaien gaia dela uste dute. Bestalde, aztertzen ari da ea horrelako prozesuak erregulatze- ko mekanismo endokrinorik ote

33

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

34

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

den emakumeengan. Izan ere, zenbait neskak argaltzeko erabakia hartzen duenetik, pisua galtzen hasi baino lehenago ere, ez du hilerokoa izaten."

Anorexikoek gabeziak dituzte, bai maila logiko--abs-traktuan, bai maila psikose-xualean. Sexua-litateari bel-dur diote eta zenbait lehenengo esperientzia sexualetan ukoak jasan ondoren hasten dira argaltzen. Jateari uzten diotenean, sexu-irrikia ere moteldu egiten zale.

Amaia eta bera bezalako gaixoak, harrigarria bada ere, neska-eredu izaten dira eskuarki: "Ni beti izan naiz ikasle ona, baina jateari utzi nionetik bikaina izan nahi nuen, bakarrik egotea gustatzen zitzaidan, ez nuen inor ikusi nahi, asko ikasten nuen, egunero joaten nintzen aerobic egitera eta alemaniera ikasteko eskolak hartzen nituen. Baina, horrez gain, gauez lo egiteari ere utzi nion, sinestezina dirudien arren".

Morand doktoreak hamabost urte daramatza horrelako gaixoekin, eta, bere iritziz, gaixotasun horren konplexutasuna jasaten duenari berebiziko nortasuna ematean datza: "Anorexia ia erlijio baten antzerakoa da, munduarekin erlazionatzeko moduak eta ikuspuntuak ematen dizkizu. Norbere buruaz ederretsita egotea, gure ingurunean nagusitu den ereduarekin bat etortzearen ondorioa da, baina pentsakera hertsia du; ez dio galdetzen bere buruari zer nahi duen benetan edo zergatik pairatzen duen atsekabea edo beldurra".

Sendatzeko lau urte behar dira, batzuek beste, baina etengabe gertatzen dira gaixotasun horrek hain berezkoak dituen erresistentzia eta isolamendu mentaleko prozesuen gorabeherak. Edonola ere, badaude batzuk gaizki egotearen alderdi ona ikusten dutenak: "Eta gero, zer? nitaz arduratuko ote dira? zer egingo dut ondo egondakotan?". Hasieran horrela ez bazen ere: "nik gizona ikusten nuen neure burua

eta hogeita hamar kilo baino ez nituen. Amak jateko esaten zidanean, pikutara bidaltzen nuen, horrelakorik esaten bazidan, bera lodi-lodia zegolelako zela erantzuten nion. Eta gezur biribilak sartzen nizkion. Gainera, tema asko nuen, janariari olia kentzen nion, elikagaiak ezkutuan gordetzen nituen. Eta, jakina, gose, logura edo ahuleziaren zantzuak ezkutatu egiten nituen".

Horrelako alabaren bat duten famieliek, 15.000 inguru Estatuan, benetan gaizki pasatzen dute, batez ere, sendabideak luze jo eta artegatu egiten direlako. "Ni gaiztoa izan nintzen amarekin, orain badakit ez nuela nagusi izan nahi, ez nuela heldu nahi; garai hartan, amorru ematen zidan berarekiko menpekotasunak. Gorrotoa eta maitasuna nion aldi berean. Ez dakit nola ez zen erotu. Baina orain, aitak eta amak badakite babesleegiak izan zirela nirekin umetan eta gehiegi espero zutela niregandik. Horri buruz hitz egin genuenean argitu genuen guztia".

Prozesu organiko serioa badago eta anbulatorio tratamenduaz aurrerapausorik ematen ez bada, psikoterapiaz gain, beharrezkoa da batzuetan ospitaleratzea. Gainera, etxeko girotik kanpo errezagoa da zenbaltetan medikuaren eta gaixoaren arteko konponbide bat "hitzartzea": erabakitako pisua lortu arte ez da altarik emango. Berta ospitaleratu zutenean, hiltorian zegoe-la, amari galdetu zion: "Ama, sueroak gizentzen al du?".

Morand doktorearen hitzak aipatuz, "anorexia neurri bateko eroaldia da eta gainerako guztia lausotzen du".

Baina sendatzen al dira anorexikoak? Barne-medikuntzaren 'biblia' den Harrison-en estatistiken arabera (1991), %50 sendatu egiten da eta ohiko pisua eskuratzen du, %20 hobera jotzen du, baina behar baino pisu gutxiagorekin geratzen da, beste %20 batek anorexiko dirau, %5ak loditasunerantz jotzen du eta %6 eta 7 bitartekoa hil egin daiteke. Sendatuz gero, ez da ondorio fisiko

nabarmenik geratzen, gorputza bere onera itzultzen baita berez.

Anorexia nire barruan dagoela uste dut, nahiz eta gaixorik ez egon. Anorexiarekin batera hazi eta bizi nintzen sei urtez. Beste neska batzuek lehenengo musuak eta aurkikuntzak gogoratzen dituzte. Nik gogoan dut ze sufrimendu bizi izan nituen, nire gorputzean kaloria bakar bat sartuko ote zen beldurrez. Egunen batez berriro gaizki sentitzea diot beldur, edozein gauzarengatik 'goibelaldia' izan eta berriz ere lehengokoan erortzea, horrek kezkatzen nau. Benetan axola zaidan laguna aurkitutakoan, kontatuko diot gertatutakoa. Onerako ala txarrerako, gaixotasun hori pasatu eta hartaz libratzea lortu nuen. Ez dut zertan lotsatu beharrik" dio Amaiak.

Morand doktorearen iritziz, "gaixotasun hori izurrite bilakatu da ia". Gaur egun, baikortasuna da nagusi: joan den hamarkadan gizon atletikoa eta 'betiko itxurako emakumea' puri-purian egon ondoren, badirudi hippysmo berri batera goazela eta orain, laurogeigarren urteetako sasiugaritasuna arbuaiatuz, Kate Moss eredu harturik, ume itxurako hezur hutsezko emakumea da eredu. Baina, psikiatrek diotenez, norbera izaten ikasi behar da. Eusko Jaurilaritzaren azterlan batek erakusten duenez, Bizkaiko eta Gipuzkoakoek baino, Arabako neskek jasaten dute gehiegizko argaltasuna. Osasunari buruzko azken inkestan bildutako datuen arabera prestatu da txostena eta Arabako 1.231 gazteren erantzunak hartu dira aintzat. Txostenak diotenari jarraiki, pertsona bat behar baino argalago dago bere pisua altuera ber bi zotik beherakoa bada.

Arabaren argalegi dauden portzentaia, EAEko baino puntu bat altuagoa da. Hitz gutxitan esanda, osasun agintariekin egiaztatu dute Arabako biztanleen %9ak behar baino pisu gutxiago duela.

Emakunde aldizkaria 94ko martxoa 14.alea (52.or.)

Testua: Itziar Elizondo (Kazetaria)

Ilustrazioak: Jon Zabaleta

L I N D A N O A

Irailaren 8an, Barakaldon, 5.000 tona lindano pilaturik dauden pabilioiaren inguruetan sorturiko suteak, bertan eraikitzen ari diren lindanoa tratatzeko plantaren kokalekua ezbaian jarri du, oraindik material arriskutsu hori daukaten zabortegiena bezala.

EZKERRALDEA ARRISKUPEAN DAUKAN HAUTS ZURIA

Sutea, garai batean Bilbao Chemicals enpresa kokatzen zen gunean gertatu zen, ez zituen ondorio larriak sortu eta susto bat besterik ez zen izan. Poliesterezko 100 zaku huts erre ziren, baina sutea ez zen iritsi 5.000 tona lindano dauden gunera. Eraikuntza hauetan pilaturik dauden lindano zaku hauen segurtasun-maila ordea, kolokan jarri da. Iturri ofizialek adierazi zutenez, sutea era-gindakoa izan zen, baina ez zuen inoiz, inguruko biztanleen bizia arriskupean jarri. Hainbat talde ekologista eta alderdi politikok, sutearen jatorriari garrantzia kendu eta lindano-pilaketa honen kokalekua eta segurtasun-maila kaskarra salatu dute.

LINDANOAREN JATORRIA.

Lindano pila honen jatorria jakiteko 50.eko hamarkadara jo behar dugu. Izan ere, garai hartan, Lindanoa ekoiztu zuten bi enpresa jarri ziren martxan Bizkaian. Alde batetik, Barakaldoko Bilbao Chemicals, 1947. urtean eta bestetik, Asuako Nexana Industrias Quimicas deiturikoa, 1952. urtean Bilbao Chemicals-ek, 1947 eta 1953 bitartean, intsektizida gisa erabiltzen zen Hexakloroziklohexanoa ekoizten zuen, 1953. urtean, ordea, HCH honen osagietako bat bereizi eta lindanoaren produkzioan murgildu zen.

Ondorioz, ekoizten zen lindano komertzial kilo bakoitzeko, bederatzi kilo hondakin sortzen ziren. Hondakin hauen inguruan, garai hartan, inongo arautegi espezifikorik esistitzen ez zenez, Barakaldoko inguruetan nonahi metatzen hasi ziren. 1986. urtean ordea, administrazioak, hondakin hauek ekoizpen gunetik ateratzea galera zion enpresari eta bertako pabilioietan metatzen

hasi ziren. Urte bete beranduago, hondakin gehiago pilatzeko lekurik ez zutela eta, enpresa itxi egin zen, bertako eraikuntzetan 5.000 tona hondakin gelditu ziren. Asuako Nexana Industrias Quimicas enpresaren ibilbidea ere oso antzekoa izan zen. 1952-1974 bitartean HCH ekoizten zen, eta 1974. urtetik aurrera berriz, lindanoa. 1982. urtean itxi zen enpresa eta ingurutan, inongo kontrolik gabe, 7.000 tona hondakin isuri ziren.

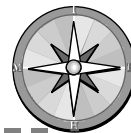
IRTENBIDE ESKASAK. Egun, Lindanoaren hondakinak bi erataraur aurkitu ditzakegu, Lindano purua edo hutsa eta lurrekin edo beste era bateko hondakinekin nahasirik. Lindano hutsaren kasuan, bada berau desegiteko teknikarik. BCD (Based Catalyzed Decom-position) izeneko teknika, Estatu Batuetan garatu zen eta, horixe da, hain zuzen, Eusko

☐ **Lindanoa hogeita hamar urtez inongo kontrolik gabe isuri zenez, orain edonon agertzen da**

Jaurlaritzak, IHOBE elkarte publikoaren bidez, Barakaldoko plantan ezarri nahi duen deskonposizio teknika. Lindanoa tratatzeko planta hau, Bilbao Chemical zenaren azpiegiturretan bertan kokatuko da. Izan ere, tratamendua errazteko, hondakinak ahalik eta gutxien garraiatzea gomendatzen da. Lindano purua, teknika honen bidez tratatzean, triklorobentzenoa sortzen da, eta produktu hau merkatuan saldu daiteke. Barakaldoko planta hau, une honetan eraikitzen ari dira eta 1998. urteko urtarrilean martxan jartzea espero dute.

Planta honen kokalekuak eztabaida asko sortu zuen haseratik, eta duela bi aste izaniko suteek, inkimanka areagotu egin dute. EKI talde ekologistaren ustez, Barakaldoko plantaren kokalekua ez da batere egokia: "Jende asko bizi da inguruan, Gurutzetako ospitalea ere alboan dago eta A-8 autopista bertatik igarotzen da. Edozein istripu gertatuz gero, bertan sortu daitekeen sarraskia ikaragarria da". Barakaldoko auzokide eta Gizarte

Kultur Elkarteen Koodinakundeko kideek ere antzeko iritzia dute plantaren kokalekua dela eta: "Aspaldidanik salatzen ari gara toki hori ez dela egokia lindanoa biltzeko, eta azkenengo gertaerek, gure salaketa baieztatu besterik ez dute egiten". Koordinakundeak beste alternatiba batzuk aztertzeko eskaera egin du, halaber, Eusko Jaurlaritzako Inguru-giro eta Osasun Sailari salaketa jartzeko asmoa dute, beraien ustez, Barakaldoko lindano biltegiak segurtasun neurri eskasak dituelako.

Bestalde, aipatu dugu, lindanoa lurrarekin edo beste hondakinekin nahastuta ere agertu daitekeela. Bizkaiko zabortegei askotan detektatu da HCH-ren presentzia. Lindanoa ekoizten zen urte haietan sorturiko hondakinak inongo kontrolik gabe isurtzen zirenez, orain nonahi agertzen da. Azken datuen arabera, 33 zabortegeitan topatu dira lindanoaren hondakinak eta guztira 500.000 metro kubiko izango direla kalkulatu da, horietan 300.000, Nerbioi ibaiaren ezker aldean, zazpi udalerritan barreiatuta. Izan ere, kontuan hartu behar da, HCHa ingurune baldintza normaletan oso astiro degradatzen dela eta ondorioz urte askotan egon daiteke bere ohiko propietate toxikoak mantenduz. Lurrarekin nahastutako lindanoa suntsitzeko teknika fidagarri bakarra, errausketa litzateke. Baina, Eusko Jaurlaritzaren arabera, hondakin kilo bakoitza erretzea

■ Zer da Lindanoa?

Pestizida edo intsektizida gisa 50ko hamarkadan erabiltzen hasi zen produktu organokloratua da. Kimikariei, izen luze eta ikastezin batekin bataiaturik daukate, Hexakloroziklo-hexanoa (HCH), hain zuzen. Berez, lindano komertziala, HCH honen osagaietako bat litzateke, eta horregatik, kilo bat lindano ekoiztean, beste bederatzi kilo hondakin sortzen dira. Lindano hutsa edo purua, zuria edo arreska izan ohi da, baina askotan lurrarekin edo hondakinekin nahasirik agertu ohi da. Gaur egun Euskal Herrian ez da ekoizten, baina merkatuan, produktu askotako osagaien artean maiz aurkituko dugu. Izan ere, lindanoa espektro zabaleko intsektizida denez, ia edozer gauzarako erabiltzen da. Esaterako, Nekazaritzan, lurzorua, haziak eta hostoak tratatzeko erabiltzen da; abeltzaintzan abereei parasitoak kentzeko baliagarria da, eta etxeko intsektuak akabatzeko ere berdin.

Edonola ere, produktu organokloratuen toxikotasuna ezagutzen joan den heinean, berauen erabilera ere asko murriztu da azken urteotan. Izan ere,

gaur badakigu, pestizidak bikainak izan arren, ingurune eta osasun arazo larriak sortzen dituztela. Bi propietate ezberdin bereizi behar dira HCH-ren toxikotasunaz ari garenean, batetik, produktua bera toxikoa da irentsi, arnastu edo ukituz gero, baina bestetik, izaki bizidunetan metatzeko joera du, hau da, lurra kutsaturik duen larre bateko belarraz elikatzen diren abereek, HCHa izango dute beraien haragi edo esneetan, eta noski, hortik aurrera zer gertatu daitekeen esan gabe doa. Kate trofikoetako bizidunetan metatzeko joerari, toxikotasun kronikoa esan ohi zaio.

Bestetik, HCHa irentsi, arnastu edo ukitu ezker, ondorioak dosi eta HCH motaren arabera izango dira, baina, buruko mina, nekea eta beherakoa eragitea ez da harrizkoa izaten, dosi handiagotan, koma, bihotz-kolapsoa eta heriotza ere eragin ditzake. Halaber, hainbat animalian minbizia sortzen duela behatu izan da, eta frogatzeko badago ere, pentsa daiteke gizakiongan ere modu berean joka dezakeela. ●

350 pezeta kostako litzateke, eta aurrekontu ikaragarriak beharko lirateke, aipaturiko hondakin kopuru guzti horiek erretzeko. Hortaz, hondakin hauek, segurtasun-biltegietan metatzea erabaki da. Segurtasun-biltegi hauen helburua, produktu arriskutsu hauek, ingurunetik isolatu eta bertan mantentzea da egunen batean, berauek tratatzeko teknika berrien bat asmatu eta garatuko den

itxaropenarekin. Segurtasun-biltegi bat eraikitzeak, lehendabizi, zorua, hainbat materiale isolatzailez estaltzen da, ondoren, poluituriko lurrekin, biltegia bete eta, gainean, berriro, materiale isolatzaileak jartzen dira, euririk sar ez dadin. Era honetara, kutsaturiko lurra ez dira, lurzorura iragazten. Azkenik, biltegi guztia lurrez estali eta landareak aldatzen dira, ingurunean ahalik eta inpaktu gutxien sortzeko. Loion, honelako segurtasun biltegi bat eraikitzen ari dira, eta bertan 110.000 metro kubiko lur kutsatu sartuko dira eta 20 metroko sakonera du. Barakaldoko Argalarrio mendian ere, antzeko biltegi bat egiteko asmoa dute IHOBEko arduradunek, baina, tratamendu plantaren antzera, eztabaida asko sortzen ari den gaia da, eta herritarrek ez dute bere inguruetan honelako eraikuntzarik nahi. ●

● AITOR BENGOA

Hamarkadako elurtea

Astelehenean entzun genituen iragarpenak biharamunean elurra zetorrela, kostalderaino bertaraino mara-mara egingo zuela. Eta hala gertatu zen. Astearte eta asteazkenean azken hamarkadako elurte joriena jasan zuen Euskal Herriak, Errepide gehienak moztuta egon ziren une batean edo bestean, bide nagusi batzuk ordu luzez kolapsatuta.

ALTSASUN (NAFARRROA) GERTATUTAKOA IZAN DA pila-keta ikusgarriena. Mila lagun geratu ziren ez atzera ez aurrera astearte arratsaldean, Gipuzkoarako bidean Etxegarate gainditzerik ez zegoelako. Ostatuak segituan bete ziren, eta herria antolatzen hasi zen bidaiariei etxeetan lekua aurkitzeko. Isolatutakoek ez zuten kexurik izan, jana ere eman zietelako altsasuarrek. Asteazkenean, oraindik 500 lagun inguru geratu ziren gaua pasatzen.

Leitzarango autobia-eremuan ere beste ehun kamioi

Gipuzkoako Diputazioak elurra kentzeko hamar ibilgailu berezitu. Arabakoak, elur gehiago izaten duten arren, zazpi bakarrik.

Ekologisten iritziz, ondorio kaltegarriak izan ditzake aste honetan euskal errepideetan botatako milakotona gatzak.

geratu ziren errepidean. Belateko mendigaina ere kamioi geldiek moztu zuten. Argindarra ere

moztuta geratu zen zenbait puntutan: Goierriko, Deba Garaiko eta Tolosaldeko zenbait lekutan Gipuzkoan, eta Nafarroako Untzibar, Elo eta Itzagaondoan.

Herrizaingo sailetako arduradunen arabera, kasu gehienetan, errepide mozketak ibilgailuek eragin dituzte, elurrak berak baino areago. Kateekin ibiltzeko moduan zeuden errepide askotan, kamioiak gurtzatuta geratu izan dira eta horrexek geldiarazi du trafiko guztia. Ondorioz, EAEn, Herrizaingo Sailak debekatu egin ziren zirkulatzeko kamioiei. Gidariekin gogor salatu dute neurri hau, eta Europako beste herrialde hotzago batzuetan halakoak ez direla gertatzen oroitarazi dute. esenplu modura. "Guztiok genekien elurra egin behar zuela, baina hala ere ez ziren hartu beharrezko neurriak, adierazidio EGUNKARIAri Esteban Muruamendiarazek, Gipuzkoako garraiolarien Sintraguie sindikatuko ordezkariak.

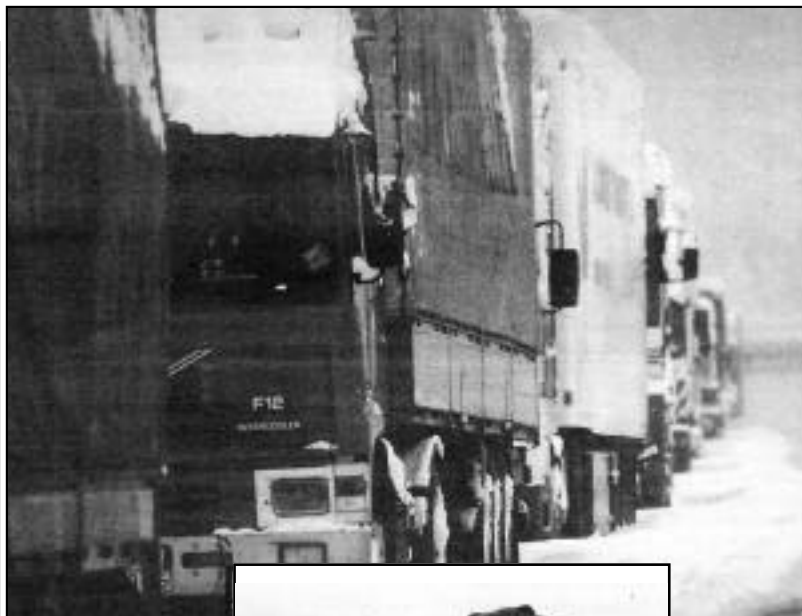

Erakundeen erantzukizuna

Antzeko salaketak eginez, ondorio politikoak atera duenik ere badago. Arabako PPko Santiago Abascal-ek Diputazioaren lana kritikatu zuen, "ohiko deskoordinazio eta aurreikuspen falta" gertatu dela salatuz. Abascalek salatu duenez, gatz gutxiegi zuen Foru Aldundiak, eta berandu bururatu zitzaizen gehiago eskuratzea. "Hogei kamioi eskatu zituzten Zaragozatik, errepideak moztuta geratu eta gero". Herrilan eta Garraioetako diputatuak, Juan Jose Otxoa de Eribek, PPkoen kritikak "ulertu" egiten dituela adierazi du, hauteskunde kanpainan dagoelako.

Otxoa de Eriberen ustez, Foru Aldundiak ahal bezainbeste egin du, eta errepideetako kaosak beste arrazoi batzuk ditu. Ibilgailuetan kalterik gabe irten da jende asko, erakundeek behin eta berriro emandako oharrei entzungor eginez. Kateek asko lagun dezakete halakoe-tan, eta gezurra dirudi nola gidari-rik, urtero gertatzen dena ikusi-rik, ez dituzten beren ibilgailue-tan izaten. Autoan eraman beharko lirateke, derrigorrez aseguruia edo gidatzeko baime-na bezala", uste du Otxoa de Eribek.

Argi dago, dena den, eskualde guztiak ez daudela berdin prestatuta elurte bati aurre egiteko. Araban elurra kentzeko zazpi kamioi berezi ditu Dipu-tazioak. Gipuzkoan hamar dituz-te eta badirudi, bi herrialdeen ezaugarriak alderatuta, Araban premia handiagoa behar lukeela egon, askoz ere elur gehiago

egiten duelako han. Hain zuzen ere, elurtea hasi eta gero beste hamar ibilgailu alokatu behar izan zituzten Araban. Nafarroan, berriz, hogeita bi makina berezi dituzte.

Jose Julian Irizarrek, Gipuzkoako Foru Aldundian errepideen ardura duen diputatuak, pentsatzen duenez, larrialdi egoera nahikoa ondo gaintitu izan da Gipuzkoako errepideetan. Konparazio bat eginez, duela 11 urte, 1985eko elurte handian Deskargako mendatea ia astebete itxita egon zela gogoan du Irizarrek, eta aurt-en ordu batzuk bakarrik egon da bidea moztuta.

Lehentasunak eta autobideak

"Astelehen eguerdian udaletxe guztietara bidali genuen abisua neurriak hartzeko", dio foru diputatuak. "Ehun metrotik gora elurra egingo zuela esaten zuen iragarpenak, baina gero Donostian ere egin zuen, eta ez dago ehun metrora. Uste baino indar handiagoa izan du, ez da ekaitza

izan, denboralea izan da, pentsatu baino handiagoa".

"Lehentasunak jarraitzen ditugu. Bide nagusiak lehenbizi: Nafarroarako autobidea, Etxegarateko bidea (N-1 delakoa), eta Beasain-Zumarraga-Bergara errepidea". Lan taldeak 24 orduko txandak egiten aritu ziren, baina asteartetik asteazkenetara gauean, goizaldeko ordu bietan, bide nagusietako lanak geldiarazteko agidua eman zuen Irizarrek. "Altsasun eta Irurtzunen tapoiak zeuden, eta zentzurik ez zeukan bidea irekitzen lan egitea Nafarroako aldean sekulako kamioi pilaketak bazeuden". Asteazken eguerdian ekin zioten berriz errepide horiek garbitzeari, pilaketa arintzen ari zela jakin zutenean.

Errepide sare nagusiaz gain, ordaindutako autobideek ere izan dute arazorik. Kasu horietan; kudeatzen dituzten enpresek dute irekita mantentzeko erantzukizuna, eta ez dira guztiak oso fin ibili. Lapurdiko autobidea irekita egon zen, eta Nafarroako Autobideko enpresak hamar kamioiren laguntzaz irekita izan zuen Tuteratik Irurtzunerako bidea. Baina Araba eta Bizkaitik igarotzen den Vasco-Aragonesa delakoan (A-68), arazo asko egon zen. Gauza bera gertatu zen Bizkai-Gipuzkoako Bilbo-Behobia autobidean. "Ez dira oso erne ibili", onartu du Jose Julian Irizarrek. Astearte eta asteazkenean itxita egon zen autobide hau Gipuzkoako zenbait tartetan.

Ona ote da gatza botatzea?

Milaka tona gatz bota dituzte errepideetan egun hauetan. Gehiena, biltegietan urte osoan zehar gordetzen dena izaten da. Nafarroako Gobernuak mila tona erosten ditu urtean, eta ferrozianuroz nahastuta gordetzen da biltegian. Aste honetan kopuru hori osorik gastatu da eta gehiago ere erabili behar izan dute, itsasoko gatza ere bai. Gesala ere (ur eta gatz nahaskia) tonaka erabili da, ez bakarrik errepideetan, baita hirietako kaleetan ere.

Gasteizen apenas erabili zen gatza kaleetan. 150 laguneko lan taldea antolatu zuen Udalak, baina palekin egindako lanak ez zuen kaleko izotz guztia kendu. Jose Angel Cuerda alkatearen administrazioan gatza erabiltzearen kontra daude, ingurugiroari egiten dion kalteagatik.

Hain zuzen ere, Europako herrialde hotzagoetan aspaldiko polemika dago errepide eta kaleetan erabiltzen den gatza dela-eta, batez ere Alemanian. Gatza nahastu egiten da elurra-ekin eta izotzarekin, eta urtu egiten ditu. Elurra desagertu egiten da, baina gatza ez, urarekin joaten da eta lur zoruetan edo erreketan pilatzen da. Landareengan eragina du honek, eta bizidunen kate biologiko osoan gero. Talde ekologisten iritziz, ondorio kaltegarriak izan ditzake honek.

Ibar osoa lau egun isolatuta

Makinak eta erakundeak lanean etengabe ibili diren arren, lehen-

tasunen zerrendan azkenak geratu direnei berandu samar iritsi zaie laguntza.

Adibidez, astelehenetik ostirale-ra egon dira isolatuta Goñibarren, Nafarroan. 600 lagun bizi dira haran honetan, eta ostiral goizean iritsi zen bertara Nafarroako Diputazioaren elurra kentzeko makina.

Metro bat inguru elur izan dute Goñin, Jose Uribarren margolariak bertatik kontatu digunez. "Baina ohituta gaude horrelakotara. Orain urte asko ez zuen horrela egiten, baina duela 12 urte elur asko egin zuen, eta 15 egunetan gainera". Elurte berritan latza ere badu gogoan Uribarrenak: "1952. urtean bi metro eta erdi elur izan zen Goñibarren. Munarritzen (ibarreko herrietako bat) marra bat dago etxe batean, eta ia teilaturaino iristen da".

Nafarroako mendialdeko herri-tarrak ohituta daude elurteetara. Herri eta ibar gehienetan daukate elurra kentzeko makina edo, gutxienez, pala handi bat traktoreari lotzeko. eta herrian bertan bideak zabaltzen dituzte horrela. Beste gauza bat da errepide eta bide nagusiekin lotura. Jan aldetik ere ez da urritasunik izaten, laborari eta abeltzain herriak baitira mendialdekoak.

Goñibarren ere hala moldatu ziren, traktoreari pala lotuta. Janari dagokionez, astelehenean ez zuten ogirik izan, baina hurrengo egunetan jan zuten. "Anozeraino iritsi zen okina", kontatu digu Uribarrenak, "eta

telefonoz deitu zuten handik joateko, eta hala joan ginen traktorak Olloibar eta Goñibarretik, mendi bideetatik ogia ekartzea". Auzo-lanerako egunak izaten dira, egiazki, elurteak.

Azken batean, anekdota baten antzera bizi izan dute elurtea Goñin eta beste hainbat bazterretan. Izan ere, elurra mara-mara eta bazterrak zuri-zuri ikustea poztasun motiboa da gehienentzat, ez bakarrik haurrentzat, edo Donostian zehar eskiekin ibiltzeko gustua hartzen dutenentzat. Alde horretatik, elurtea

primerakoa izan da: beste hamar urtean gogoratzekoa bezalakoa, eta ezbeharrik eragin ez duena, gainera.

Izan ere, ez da istripu larririk izan, ezta hildakorik ere. Erorketen ondorioz izan dira zaurituak hirietako kaleetan, baina aberia handirik ez. Mendian ere ez da gertatu ezbeharrik. Dimako leize batean (Bizkaia) zeuden bi mutilen bila joan zen Ertzaintza asteazkenean, baina gazteak ez zeuden "isolatuta" edo "galduta", Urbasako mendietan zeuden beste zortzi gazte bilbotar heli-

kopteroz atera zituzten handik ostegunean, baina gazteen ustez, erreskate operazioa ez zen hain premiazkoa, Urbasako borda batean ondo hornituta eta babes-tuta zeudelako.

Eta azkenik, elurteak onurak ere ekarri dituela azpimarra liteke. Adibidez, Arabako pinuetako prozesionarien urteroko izurritea ia erabat desagertarazi duela eman du jakitera Arabako Foru Aldundiak.

● Luis Fernandez ●

A l d a k e t a k l i m a

◆ El Ni o fenomenoa sekula baino indartsuago iritsiko da Pazifikora ◆

MUNDU ERDIAK IZANGO DITU KLIMA ALDAKETA tropikalaren eraginak. Ohi baino sei hilabete lehenago hasi da *El Niño* fenomeno, eta adituak mende honetako fenomeno meteorologiko handienaren zain daude. Gutxienez 1998ko udaberria arte hondamendi handiak **eragingo** dituela mehatxu eginez datorren fenomenoari aurre egiteko prestatzen hasi dira Pazifikoko inguruetakoko herrialdeak. Eurite ikaragarriak herri batzue-

tan, lehorte luzeak beste batzuetan, ezohiko beroa hegoamerikar neguan, Indiar Ozeanoaren inguruetan montzoirik ia batere ez, uholdeak Kalifornian eta hurakanen intentsitatearen aldaketa –leku batzuetan oso indartsu eta besteetan ohi baino ahulago–. Horiek ziren adituek joan den ekainean iragarri aurreikuspenak, eta begirada bat emanez gero, hein handi batean bete egin direla esan behar da.

El Niño-ren gorabeherak ez dira hasi baino egin; urte amaiera oraindik eroagoa izango dela aurreikusi dute. 1998ko udaberria arte iraungo duen fenomenoaren **ondorioek** bi urtetako uztei kalte egingo diete. Aditu batzuek esan dute aspaldian iragartzen ari diren munduko klima aldaketa dagoeneko hasi dela, *El Niño* maiztasun handiagoz agertzen baita.

Zer da El Niño?

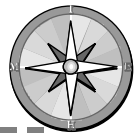
El Niño fenomeno ozeanoaren eta atmosferaren anomalia da. Hego Pazifikoko eskualde tropikalean du jatorria eta funtsean itsasoko uren ezohiko berotasunean atzematen da. Urak normalean baino gehiago berotzen dira korronteen eta haize beroengatik. Eskualde horre-

tan arruntak diren alisio haizeak behar baino berotzen direnean hasten da sortzen *El Niño*. Peruko herri indigeneek, Paita herriko arrantzaleek, duela pare bat mendetik ezagutzen dute fenomeno, eta izen hori jarri zioten –“haurra” esan nahi du euskaraz– **ondoriorik** handienak Eguberri inguruan iristen zirelako, Jesus haurraren jaiotzaren inguruko ospakizunetan. Uraren hotzberoaren igoerak planktona nabarmen gutxitzea dakar, eta geratzen dena ur azaletik behera jaisten da. Horrekin, planktonez elikatzen diren arrainak **gutxiagotu** egiten dira, eta beheragoko uretara jaisten dira, horietaz elikatzen diren lurreko animaliak –hegaztiak batik bat– jakinik gabe geratzen dira, eta alde egiten dute beste leku batzuetara. Hainbat arrain motak, sardinak eta antxoak bereziki, ur hotzagoak nahiago dituzte. **Ondorioz**, Peruko eta Ekuadorko kostetan arrantza ikaragarri jaisten da, arrain irinaren industriak behea jotzen du eta bi herrietako populazioak elikatzeko arazoak izaten ditu. Hori gertatzen da *El Niño*-ren indarra hain handia ez denean. Baina aurtengoa bezalako denean, ondorioak handiagoak dira, eta eskualde zabalagora **hedatzen** dira. Azken berrogei urteotan azaldu den hamargarren aldia da aurtengoa. 3-5 urtetik behin agertzen da fenomeno, baina zazpi urtean behin ere azaldu izan da. Maiztasuna ez da matematikoa.

Adituen bilera

Hirurehun aditutik gora bildu ziren Genevan abuztuaren amaieran, eta oraingoa mende honetako fenomeno klimatiko nagusia izan zitekeela esan zuten. **Haiei arabera**, urte

“ e l n i ñ o ”

t i k o a r e n s a s o i a

erdi aurreratua iritsi den *El Niño*-k gainditu egingo ditu 1982-83ko *El Niño*-k eragindako **hondamendiak**, orain arteko handienak: bi mila lagunetik gora hil ziren *El Niño*-ren ondorioz, eta 10.000 milioi dolarreko **diru-galerak** eragin zituen. Zientzilarien nazioarteko komunitateak Pazifikokoan 70 buiaz osatutako sarea jarri dute ekuadorreko lerroan, hotz-beroari, haizeari eta itsasoko uren beste gorabehera batzuei dagozkien datuak hartzeko. Frantziak eta EEBB-k batera egindako proiektu batek Topex Poseidon satelitearen bitartez jaso nahi ditu fenomenoaren datuak. NASAk irailaren amaieran informatu zuenez, sateliteek ur beroz osatutako masa handiak **atzeman** dituzte, eta itsasoaren mailak gora egin duela –kasu batzuetan 25 zentimetro– ohartarazi dute. Datu horiek 1982ko *El Niño*-rekin parekatzeko modukoak dira. Itsasoaren hotz-beroa, ohikoa baino hiru gradu **altuagoa** da. Perun, Ekuadorren, Bolivian, Kolonbian eta Argentinan, hego hemisferioko negua –uztaila eta abuztua– batez bestekoa baino 4-7 gradu beroagoa eduki dute. Txilen uholde handiak izan ziren ekainean eta Atacama basamortuan, munduko lekurik lehorrenetakoan, aurrekaririk ez duten euriteak eta elurteak izan dira. Lidia hurakanak, amerikar Pazifikokoan 350 kilometro orduko abiadura ere hartu zuen eta bost metrotik gora altxatu zuen itsasoa. NASAko beste satelite behatzaile batek, UARSek, ur bapora kopuru handiak atzeman ditu Pazifikoko erdi-ekialdean. Bapore kontzentrazio handi hori eta azken hilabeteetan izan den ekaitzen ugaltzea feno-

meno beraren bi aldeak dira. Perun malaria arazo larria izan da hilabete hauetan, euriteen **ondorioz** estankatuta geratu den urarengatik. Herrialde horretako hegoaldean, berriz, lehortek uza guztia hondatu du, eta milaka abelburu hil dira janik gabe geratu direlako.

Gorabehera handiak eguraldian *El Niño* fenomenoak eraginik bato du aurten Euskal Herrian izan ditugun eguraldi nahasketetan? Espainiako Metereologiako Institutu Nazionalaren arabera, ezin liteke halakorik baieztatu. Udaberriko lehortea, uda honetako euriteak eta udazken hasierako beroak *El Niño*-ren **eraginagatik** dela baieztatzea gehiegi da Institutuarentzat. Erdialdeko Europan uztaillean izan ziren uholdeak ere ezin dira Pazifikoko fenomenoari lotuta azaldu. Espainian eta Marokon izan diren uholdeak ere faktore horretatik kanpo geratuko lirateke adituen arabera. Kontuan hartu behar da badirela beste faktore batzuk munduko klima **aldarazten** ari direnak, Lurraren berotzea esaterako.

Bartzelonako Unibertsitateko sail batek Azoreetako antizikloiaren gorabeherak aztertu ditu *El Niño*-ren indarra kontuan hartuta, eta aldaketak nabari direla esan du. Klimaren desorekak atmosferaren zirkulazio orokorrean eragina izan du. Antizikloien eta borrasken kokapena asko alda daiteke, eta intentsitatea ere bai. Hipotesi batzuen arabera, iparreko hemisferioan borraska azpipolarrek Britaniar Uharteetatik Eskandinaviara eta Baltikora eramaten dituen korrantea hegoalderantz abiatu da. Horrek esplikatu lezake, **adibidez**, aurtengo uda ohikoa baino freskagoa eta euritsuagoa izana Euskal Herrian. **Dena den**, hortik *El Niño*-k Europan eragina duela esatea alde handia dago. Hipotesiak egin dituzte hainbat tokitan, baina ez dute azaldu *El Niño*-ren eragina Europan.

Urtaroen atzetik indartsuena Hala ere, kontuan hartu behar da nonbaiten zerbait gehiegi edo gutxiegi egiten badu, beste lekuren batean alderantziz egingo duela.

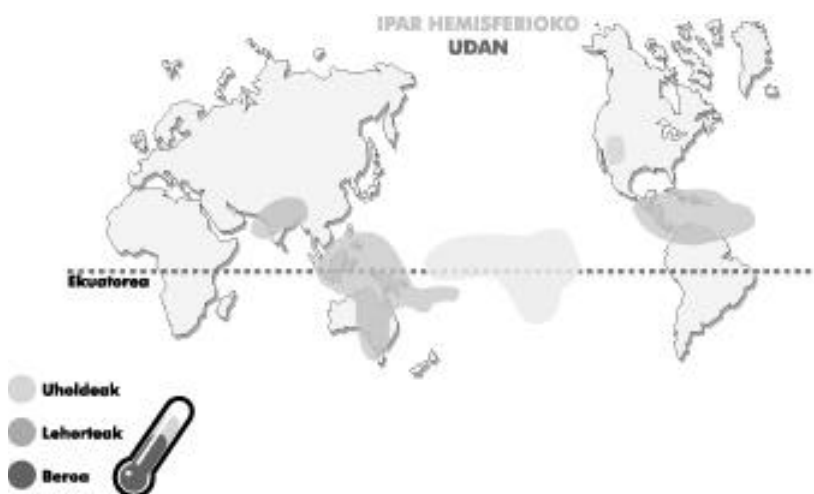

“EL NIÑO”-REN ERAGINA

Egoera normalean

Alisio haizeak ekialdetik mendebalera jotzen du, eta itsasoko azaleko ur epelak Asiarantz bialtzen ditu berriro. Eskualde horretan ur epela pilatzen da eta ebaporazioak eurite handiak eragiten ditu. Horrekin batera, mugimendu horrek ur hotzak Pazifikoko beste aldera eramaten ditu, amerikar kostara.

“El Niño”-rekin

Alisio haizea ahuldu egiten da. Pazifikokoaren mendebaldean ez da ur epela pilatzen. Ozeanoaren ekialderantz eta iparrerrantz joaten da ur epela eta ur hotzaren ibilbidea oztopatzen du. Euriteen eskualdean lehortea izango dira eta amerikar kostan euriteak.

Planktona beherantz joaten da eta azaleko arrainak ere beherantz doaz janari bila. Ondorioz, kostako bizitza ahuldu egiten dira; hegaztiak alde egiten dute. Arrantzan ere eragina dauka, arrain gutxiago harrapaturiko baitituzte.

“ e l n i ñ o ”

El Niño fenomenoa eguraldia aldarazten duen bigarren indartsuena da urtaroen ostean. Indar hori edukita, bere eragina munduko leku askotara hedatzen da, eta beste lekuetan, maila apalagoan bada ere, eragina edukitzea ez litzateke horren harritzekoa izango. Leku batzuetan gainezka egin duten urak ez dira urterro espero diren lekuetan eroriko. Indiar Ozeanoko montzoietan asko jaitsi da botatako uren kopurua. Indiako hegoaldean iaz baino %30 gutxiago egin du dagoeneko, eta datorren urteko uzta osoa arriskuan geratu da. Berak produzitutakoarekin autosufizientea den herri horrek gorriak igaroko ditu datorren urtean. 1961etik hona abuztuan ez zen hurakanik falta izan Antilletan; aurtan, berriz, ez du egin. Mexikon, berriz, Paulina hurakanak 400 hildakotik gora utzi zituen duela aste-bete. Lehortea, eta horrekin nekazaritzako hondamendiak eta sute arriskuak izango dituzte Australian, Afrikako hegoaldean, Indonesian, Filipinetan eta Indian. Azken asteetan keak Indonesiako zero osoa hartu du eta Filipinetako hegoaldera eta Tahilandiarra abiatu da. 32.000 lagun inguruk arnasa hartzeko arazo larriak izan dituzte Sumatran eta Borneon egurgintzako industrien ohianetan egindako kontrolik gabeko suteek –lehortea areagotuta– eragin duten kearengatik. Urriaren hasieran iritsitako lehenbiziko erauntsiek egoera hobetu dute.

Dena ez da hain ezkorra *El Niño*-ren ondorioak ez dira hondamendiak izango bakarrik. eskualde batzuk eta sektore ekonomiko batzuk **mesedetuta** irtengo dira. Estatu Batuetako ipar-ekialdeko estatuetan negu epela espero dute. Horrela energia aurreztuko dute berogailua gutxiago erabiliko baitute –1982ko *El Niño*-k 2.000 milioi dolarreko kalteak eragin zituen EEBBetan, baina 500 milioi dolar aurreztu zituzten neguan–. EEBBetako erdialdean, **berriz**, tornadoek intentsitate txikiagoa edukiko dute eta kalteak txikiagoak izango dira. Kalifornian, arrantzaleek espezie tropikalak arrantzatzeko aukera izango dute. **Dirudienez**, EEBBk aterako dituzte ondorioen onenak fenomeno horretatik. Baina beste leku batzuetan ere batek kendutakoa beste batek emango die. Perun, **esaterako**, eraikuntza sektoreak gorakada izan du dagoeneko: 22.000 lanpostu berri sortu dira larrialdi egoeran dauden lurretan. Japonian ere negu epelak energia aurrezten lagunduko die, baina eski estazioetan etekinak murriztu egingo zaizkie. Kontuan hartu behar da baita ere, aurtengo *El Niño* agian 1982koa baino bortitzagoa izango den arren, beharbada kalteak murriztazagoak izango direla. Azalpena oso erraza da. Duela hamabost urte arte EEBBek ez zuten kalte handirik izan *El Niño* fenomenoarengatik, baina 1982an bai. **Ordutik aurrera**, NASAren teknologia era-

bili dute Pazifikoko ur korranteak eta kondentsazioak zaintzeko, eta eskualde guztietako herriei elkarlanean aritu dira. Gaur egun, hilabeteetako aurrerapenarekin aurreikus dezakete *El Niño*-ren indarra eta aurretik neurriak hartzeko denbora badaukate. Australian, esaterako, urte hasieratik bazekiten lehortea izango zutela aurtan eta datorren urtean. **Ondorioz**, lehorte-ra hobeto egokitzen diren produktak landatu dituzte nekazariak, eta kalteak erdira murriztu dituzte. Beste leku batzuetan, ebakuazio lanak uholdeak eta ekaitzak iritsi aurretik egin dituzte, edo etxeen oinarriak sendotu dituzte. Beti bezala, baliabide gutxi dituztenek jasango dituzte kalte nagusienak, zer datorkien aurretik jakinda ere aurre egiteko biderik ez dutelako edukiko.

● Koldo Aldabe

1997 Egunkaria Urriak 19

1

EUROARI BURUZ JAKIN

Mende honetako moneta-iraultza handienaren atarian gaude eta, ia konturatu gabe, gure harreman ekonomiko zein komertzialak goitik behera aldatu egingo dira. Izan ere, pezeta, Hegoaldekoen kasuan, eta libera, Iparraldekoen, alde batera utzi eta 2002. urtetik aurrera euroa indarrean sartzean eguneroko salerosketetarako erabiliko dugun txanpona bihurtuko da. Aldaketa honen aurrean, herritarrek euroaren inguruan dituzten zalantzak argitzen saiatu gara hogeitaz galdere interesgarri eta zehatzei erantzun zuzen eta laburra emanez. Horretarako, adituen laguntza beharrezkoa izan da.

■ Zer da euroa?

Maastrichteko irizpideak betetzen dituzten estatuetan ezarriko den Europako moneta bakarra da; gainerako txanpon eta bileteak alde batera geratuko dira euroarekin. 1995eko abenduan Madrilan ospatu zen Europako kontseiluan jaio zen euro hitza. Alemaniarrak izan ziren euroa ecuarengatik aldatzeko indar gehien egin zutenak.

■ Zeintzuk dira moneta batasunean eta euroan parte hartzeko bete beharreko baldintzak?

Bost baldintza dira bete beharrekoak. Inflazioa: inflazio gutxien duten hiru herrialdeen batez bestekoa urtebetean 1,5 ez gainditzea (% 2,6ean dago aurretik). Luzerako interes-tasak: inflazio txikiena duten hiru herrialdeen batez bestekoa urte batean bi puntutan ez gainditzea (egun %9,1ekoa da). Defizit publikoa: azken ekitaldiko BPGren %3 gehienez. Zor publikoa: BPGren %60 gehienez. Ganbio-mota: Europako Moneta Sistemako banda estuan gorabehera handirik gabe bi urtez aritzea.

■ Noiz ezagutuko ditugu euroan sartuko diren herrialdeen izenak?

1998ko apirilean gobernu eta estatu buruak bilduko dira eta gehiengo kualifikatuz erabakiko dute, 1997ko emaitza ekonomikoak kontuan hartuz, Moneta Batasunean sartuko diren estatu izenak. Euroa erabiliko duten estatu hauek 1999tik hasita, moneta zaharra baztertu eta euroa indarrean jarri beharko dute 2002. urte amaierarako.

■ Euroak badu kalterik?

Ikuspuntu praktiko batetik begiratz gero, euroak honako alde txarrak ditu: moldaketa arazoak, banku edo merkataritza txikien kasuan esaterako, salneurrien erreferentzia galtzea, prezioak igo ditzakeen "biribiltze efektua" eta urte batzuetan salneurri bikoitzekin lan egiteko beharra.

■ Zein estatuk lortuko dute etekin handiena?

Alde batetik, historian zehar ahulenak izan direnak eta, bestetik, ortodoxoak izan ez direnak lortuko dituzte etekin handienak (Italia, Espainia). Horrela bada, ez da harritzekoa Alemania eta Holanda bezalako estatu indartsuek ahulei trabak jartzea.

■ Euroak zein sektoreri egingo dio kalterik handiena? eta onurarik handiena?

Euroa sartzearen ondorioz honako sektore hauetan kalteak izango dira: finantza, banatzaile txikiak, porlana, turismoa, makina-herramintak, nekazaritza, ehungintza eta larrua. Moldatze kostu altuak eta lehiakortasun-maila altua lortzeko baliogutzitzaiek

behar dituztenak edo lan eskuan trinkoak direnak aurreko multzoan sartu behar ditugu. Bestalde, elektrizitate, energia, eraikuntza, telekomunikazio, industri kimiko, arte grafiko (moldatze prozesu guztian)... sektoreek onurak izango dituzte. Hauekin batera daude, lehiakortasun maila altua izateko moneta indartsuaren beharra dutenak, zorretan daudenak edo kapitalean trinkoak direnak.

■ Herritarrei dagokienez, zeintzuk izango dira kaltetuenak eta zeintzuk onuradunenak?

Soldatapekoak, pentsiodunak, kontsumitzaileak (prezio baxuagoan eskaintza handiagoa izango baitute), bidaiari edo turistak eta zorretan daudenak lortuko dituzte onura gehien. Potentzialki kaltetuenen artean errentadunak edo errenta finkoko inbertitzaileak (urteko interes-tasa baxuagoak lortuko baitituzte) eta moldaketa arazo handiak (elbarrituak, aiton-amonak...) daude.

■ Nola egingo da moneta ganbioa?

Espainia eta Frantzia Moneta batasunean sartzen baldin badira, pezeta edo libera, eta euroaren arteko ganbio-mota finkoa eta ikutezina izango da, eta egungo ecua alde batera geratuko da. Kate amaierako espekulazioari ekidin egin asmoz, 1996tik hona izan den kotizazioaren batez bestekoa erabiliko da. 1999ko urtarrilaren 1etik aurrera, 2002. urtean desagertu bitartean pezeta edo libera euroari atxekitutako monetak izango dira.

■ Noiz izango du euroak legeko balioa?

Euroaren egutegiak dioen ez, 1999tik aurrera moneta berriak idatzizko izaera izango du; honen arabera, enpresa handiek erabiltzeko aukera izango dute, baina euroaren legeko balioa ez da 2002. urtera arte emango. Ordurako, estatu partehartzaileetako txanpon zaharra desagerturik egingo da.

NAHI DUZUN...IA GUZTIA

■ Zenbat bilete eta txanpon egingo dira eta nolako balioa izango du euroak?

Moneta berrirako 5, 10, 20, 50, 100, 200 eta 500 euroko bileteak egingo dira. Txanponetan, berriz, 1, 5, 10, 20 eta 50 xentimoko euroez gain, 1 eta 2 euroko txanponak egingo dituzte. Euro batek 164 pezetaren balioa hartuko du eta 6,5 liberakoa.

■ Nork erabakiko du Europako moneta politika?

Franckforten egoitza hartuko duen Europako Banku Zentralak erabakiko du parte hartzen duten herrialdeen moneta politika eta estatu bakoitzeko banku nazionalak gauzatuko dituen erabakiak. Era berean Euroa sartuko den data zehatza iragarri beharko du eta estatu partehartzaile guztiei baimendu beharko die bileteen jaulkipena eta jaulkipe-naren hainbestekoa.

■ Nola kobratuko dira soldatak, pentsioak eta langabezi laguntzak?

Enpresa handiek 1999tik aurrera bere kontuak euroekin bideratu behar dituzten arren, normalena litzateke soldatak eta administrazioek pentsioak eta langabezi laguntzak eurotan ordaintzen hastea 2002tik aurrera. Modu honetara 1999an hasiko den trantsizio garaia erabiliko da banku, merkatal gune eta administrazioetan beharrezko aldaketak egiteko.

■ Igoko al dira soldatak?

Orokorrean, euroa erabiltzen hasten denetik aurrera soldaten igoera txikia izango da; horrela, inflazioa ez da Moneta Batasuna osatzen duten beste herrialdeetan baino altuagoa izango. Orain arte, beste latitudetan baino igoera handiagoak ikusten ziren. Frantziak eta Espainiak, esaterako, lehiakortasun-maila handitu asmoz pezeza edo libera baliogutxitzen zuten. Hemendik aurrera ez da posible izango.

■ Prezioak igoko al dira?

Teorian ez dago horretarako arrazoirik. Baina euro/pezeza edo euro/libera ganbiotik atera daite-

keen prezioa bitxia gerta dakigu-ke. Adibidez, ogi batek 50 pezeza edo 3 libera balio baditu, eurotan 0,312 izango da bere balioa. Honen aurrean zenbait dendarik gaintetik biri-biltzeko joera hartuko bide dute.

■ Zer egingo da bankuetako kontuekin?

Nominen etxeratzea edo udal tasen ordainketa edo aurrezkiak dauden bankuetako kontuak, pezeza edo liberetatik eurotara pasatuko dira ganbio ofizialean, bezeroari, teorikoki ezer kobratu gabe. Baina bankuek eta aurrezki kutxek ez dute dibisak aldatzeko negozioa bertan behera utzi nahi eta beste komisio batzuk igoz sarrerak berreskuratzen saiatuko dira. Euroaren moldatze prozesuan, Hegoaldeko aurrezki kutxek 5.000 milioi pezetako galera izango dutela aurreikusten da. Beraz, ez da zaila pentsatzea galdutako diru guztia berreskuratu beharko dutela nonbaitetik.

■ Hipoteka eta seguruekin zer egingo da?

Ebko estatuek hitzarmenen jarraipena sinatu dute. hau da, monetak aldatu arren ez dira gainerako baldintzak aldatuko ezta kobratuko ere. Espainiaren kasuan, 199tik aurrera onuragarriagoa baldin bada behintzat, bankuek bezeroari interes-tasa aldatzeko konpromezua hartu dute. Seguruen kasuan adi egon beharko da, izan ere, banku zein seguru-etxeek bezeroari etekina ateratzen saia baitaitezke.

■ Nola jakin daitezke merkatu eta dendetako salneurriak

Euroaren hasieran da erraza izango supermerkatu edo dendetako salneurriak ezagutzea. Moneta Batasunak gomendatzen bat egin die dendariei, horren arabera, 1999tik aurrera herrialde bakoitzeko monetaren prezioarekin batera Euroaren balioa jarriko duen txarteltxo bat ipintzea eskatu die bezeroa apurka eurora ohitu dadin. Dendariak, ordea, bere kontuak

egin dituzte eta Europa osoan txarteltxo hauek jartzeagatik 17.000 milioi ecu (2,7 bilioi pezeza) ordaindu beharko litzateke, beraz, ez dugu uste gomendio hori jarraituko dutenik.

■ Bidaiatzea merkeagoa?

Dudarik gabe, bidaiatzea merkeagoa izango da. Euroa dolarra bezain indartsua bihurtuko da eta mundu osoan onartuko dute. Ebn bidaiatzea askoz merkeago izango da. Orain arte txanpona aldatu behar zenez, bankuek komisioa eskuratzen zuten. Euroarekin ez da dirua aldatu behar izango.

■ Europako diru beltzarekin zer gertatuko da?

Gutxi gorabehera, gaur egun Ebko estatuen masa monetarioaren %30 diru beltza da. Logikari jarraituz, diru horrek azaleratu beharra dauka, bestela balio ofiziala galduko luke-eta. Argitasunaren beldurrak, oster, diru kopurutzar hori dolarrera edo yenera eraman dezake. Aukera honen aurrean, Europako interesentzat kaltegarria, adituek ez dute izkutuko amnistia fiskala baztertzen. Beraz, litekeena da euroak amnistia fiskala behartzea Europan edo, gutxienez, herri horietako administrazio fiskalek ezikusiarrena egitea partikularrek aldaketak egitean. Batera edo bestera, moldatu egin beharko da, diru mokadu eder horri ezin baitzaio edonola alde egiten utzi.

■ Zer gertatuko litzateke moneta batasunean sartzen ez bagara?

Nahiz eta atea betirako itxi ez, Europako Batzordeak argi utzi du beranduago sartzea zailagoa izango dela.

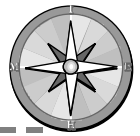
Transkripzioak

1. Euskadi Gaztea: "Hi bizi haiz, hi"

PELLOREN ESPERIENTZIA PERTSONALA

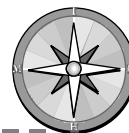
Dani da elkarrizketatzailea, saioaren aurkezlea.

- DANI. Ba nere lehen galdera... eta horrelakotan gazte bat gure ganbarara iyotzen denean eta bueno, bere bizitzari buruz hitz egin behar degunean ohikoa da: zure benetazko izena esan behar diguzu ala anonimatoa gorde nahi duzu?
- PELLO. Bueno, ez, bakarrikan zera esango dut: ni Pello naiz
- DANI. Pello
- PELLO. Bai
- DANI. Ba, zu bezala ganbara honetara iyo eta beste izen bat esan dutenak ere badira bere...bueno, ez dakit, bere bizitza rekin lotsatu direlako edo zenbait momentutan oso gaizki pasatu dutelako ta ez dutelako hori dana plazaratu nahi, eta beste izen bat esan,esan, esan dute, zuk zergatik esan nahi duzu zure benetazko izena?
- PELLO. Bueno, ni behintzat ez nago zer egin dudan eta zer naizen lotsa...lotsikan. o sea que ez daukat inongo beharrikan nere izena ez esateko ez, ez daukat inungo lotsarik; o sea que hori da , hori da benetazko izena
- DANI. eta atzera begiratzen duzunean, Pello, zer ikus dezakezu batik bat?
- PELLO. Bueno, nik egia esan atzeraka ez dut asko begiratzen, zeatikan
- DANI. Hori zer da, autodefentsa bat da ala zer da hori?
- PELLO. Ez, ez da autodefensa bat, e, momentu honetan ba oso ondo sentitzen naiz, orduan, bueno, ba urte batzuk atzera begiratu ezkerro ba...etzan hain ona izan nere bizitza, e... batik bat ba hori...alkoholarekin arazoak nituelako eta bueno egin ditudan gauzak ere ez dira izan oso grabeak egia esan. Pertsona ...ta pertsona asko eta asko daude ni baino askoz ere gauza grabeagoak egin dituztenak eta bueno, ni egia esan ba... ez dut atzera begiratzen horrega tikan,ez? bueno, nik esan etxian, bueno gehienbat min gehiena etxian egin nuela, familiari ez?. Nei gainera kanpoko... kanpoan zer esaten zuten edo berdin zitzaidan ez? baino etxian nahiko nahiko gaixki pasa dute nere arazoagatikan ez?
- DANI. Nik duela... ez dakit, aste bete edo hitz egin nuen zurekin telefonoz eta gonbitea luzatu nizun ganbara honetara iyotzeko gonbitea ,baiezkoa eman zenidan hasierako momentutik inolako pega edo eragozpenik jarri gabe. Zergatik?. Esan nahi det beharbada errexena izan daiteke begira Dani beharbada interesantea izan daiteke, gaia hor pil-pilean dago alkoholarena eta gazteak baina ez dut horretaz hitz egin nahi
- PELLO. Zergatik?
- DANI. Lasai-lasai etortzen zera, irrifartsu gainera ta bihotz zabalik eta
- PELLO. Zergatikan? Ba, bueno...e
- DANI. Ze... errexena da ezezkoa ematea, Pello
- PELLO. Bai baino... Neri arazo pixka bat bueno pixka bat esan behar det denbora gutxi daramatela. Sobrietatean hasi nitzan lehengo abuztu bukaeran edo. Ordurako beste prueba batzuk eginak nitun psikologo batekin etabar, baino psiko logo harek ez zuen argi eta garbi nekin jokatu eta...ez dakit tipo harek nei engainaturik eduki zidala eta zergaiti kan?, ba zorritzarrez ikusten delako Euskal Herrian poteoa eta hori dana akto kultural bat bezala, ez? Euskal Herrian normala jotzen da hori ez? eta kalean desastre asko ikusten dira, nik orain dala denbora bat ez nitun ikusten akti bo nengoelako, baina orain gauza gehio ikusten ari naiz eta batezuean astegunean agian dago burrutatik burruka astebukae ratan eta gehienetan da alkoholaren eraginagatik ez? baina hori, bueno, baita ere esan, hori ez duela esan nahi tipo bat mozkortzen delako alkoholiko danik e? es que nik uste dut aurrena hasi beharko ginatekeela esplikitzen zer dan alkoholiko gaixo bat ez?
- DANI. Zergatik ez hori esplikatu aurretik ze seguruena elkarrizketan zehar hori esplikatzeko garaia izango da, ume gazteak aipatu dituzu, 14-15-13-12 urtekin Pello nolakoa zen?
- PELLO. 14-15-16 urtekin? ja ja, galdera hori ba,ondo dago,e ez?
- DANI. Goazen pixka bat historia egitera ezta?
- PELLO. Bueno, 14 urtekin oraindikan, bueno, atzera begiratuta, ez naiz goatzen 14 urtekin, baina 15-16 urtekin ya
- DANI. Ikasle ona al zen Pello?

- PELLO. Oso txarra, oso txarra
- DANI. Oso txarra
- PELLO. Bo, e, FPI ateratzeko 5 urte pasa nitun eta kalera bota zidaten o sea que oso txarra, oso txarra, oso txarra, beste gauza batzutan, beste gauza batzutan ondo ondo ibiltzen naizen bezela ikasketetan oso oso gaizki
- DANI. Eta etxeko giroa?
- PELLO. Lehen edo orain?
- DANI. Lehen, 14-15 urtekin, ari gera pixkat Pello kokatzen
- PELLO.. Bai, bueno, esan ez? 14-15 urtekin ya hasten zeala ya herriko jaietara ...eta ni nitzan erderaz esaten dan bezala culo inquieto hoietako bat eta, kontzertutik kontzertura, litronak, ez dakit zer, bakit zer, horrelakoa nitzan ez? klaro baino oraindik e oraindik etxian etzian konturatzen ze problema ari zan etortzen bo, hori gero esplikatu de baino alkoholiko bat ez da hasiera-hasieratikan alkoholikoa bihurtzen da ya behin dependenzia sortzen danian, ez?
- DANI. Horregatik galdetu dizut 14-15 pixka bat Pello kokatzeko, nolakoa zen Pello eta...
- PELLO. Ba, oso parranderua
- DANI. Oso parranderoa
- PELLO. Oraindik ere halakoa naiz e? baino ya muga batzuk ditut
- DANI. Zenbat anai-arreba zarete?, ez dakit e...
- PELLO. E...Hiru gea, ni naiz zaharrena eta beste mutila eta neska bat
- DANI. Eta zure anai-arrebekin eta gurasoekin harremana, nolakoa zuen Pellok
- PELLO. Bueno, orain dala lau-bost bat urte arte oraindik arazoa etzalako kanpora atera ez, ba normala zen, normala ez, ona, ona. Lau bost bat urte izandu dia inperu bat eta orain berriro berriro ari dira nigan konfiatzen ez? eta ikusten da, ez? batez ere sufritu duena asko asko asko ama aparte izandu da nire anaia, ezin zuen ikusi ni ibiltzen nitzan egoeran, eta niregatik nigar asko egin dun pertsona da eta joder ni horrek kriston pila izorratzen zidan, ez? baino dependenzia neukan eta aktibo segitzen nun
- DANI. Eta koadrila? koadrilik ba al zuen Pellok?
- PELLO. Koadrila?
- DANI. 14-15-16 urtekin, lagunik ba al zuen?
- PELLO. Asko, asko ta asko, pila bat, ni ibiltzen nitzan bueno bueno esan bueno nahiko ezaguna nitzala herrian, ez mozkor keriagatik baizik eta aparte pertsona bezela,
- DANI. Culo inquieto bat zinalako, alegia
- PELLO. Hori da, eta bueno Usurbilen kuadrila bat neukan, Lasarten kuadrila bat neukan eta Zarautzen beste kuadrila bat neukan orduan nik segun nun zegoen martxa gehiago edo hona edo harea joaten nitzan, ez...lagunak eta oraindik ditut asko, e? bueno hoiek berak gehienak oraindik jarraitzen dute izaten nire lagunak eta bueno bat baino gehiagori beti daukazu lagun bereziak, ez? , orduan lagun berezi hoiek badakite nire problema o sea, nik esan baino leno beraiek ya konturatu ziran nere problema zein zan, laguntzen saiatu ziran eta nik bere laguntza ukatu egin nien eta orain orain nik esan diet, o sea ya onartzen dut problema eta esan diet nola nagoen reabilitatzeko, bueno reabilitazioa antzeko txarla batzutan oso ondo hartu dute, oso oso ondo hartu dute, pozten dira nitaz eta hor ikusten dia zein dian benetazko lagunak eta zein diran ba ez dakit, poteoko edo tabernako lagunak, ez?
- DANI. 15-16-17 urtekin Pello kokatu dugu gutxi gorabehera, badakigu gutxi gorabehera nolakoa zen, baina zer egiten zuen Pellok?
- PELLO. Zer egiten nuen nik, e? 15-16
- DANI. bai
- PELLO. 15-16
- DANI. Gaur egun dituzu, oker ez banago, 29 urte
- PELLO. 29 urte bai
- DANI. Ta duela 10, 13-15 urte zer egiten zuen Pellok, ze ikasle txarra zen, gurasoekin ta anai-arrebekin ondo, kuadrila zuen festak han Pello han. zer egiten zuen astean zehar eta asteburutan, oso desberdinak ez ziran astegunak eta asteburuak? zer egiten zuen egun guztian?
- PELLO. Bueno, e...ikasi ez, behintzat, hori argi dago
- DANI. Hori argi utzi dezu
- PELLO. Argi utzi det, pelotaria nitzan, ez naiz jarriko zeruan, baino ez nun batere gaixki egiten pelotan, ez nun batere gaixki egiten,

- DANI. Eskuz?
- PELLO. Bai, eskuz bai eta lesio baten ondoren, ba utzi egin behar izandu nuen bestela behatz bat edo moztu behar zidatela esan zidaten, orduan utzi egun nun eta izan zan hori pelota utzi eta hurrengo egunian ya hasi nitzan ya kontzierto, diskoteka ez dakit zer, antzeko... izan zan hori kirola utzi eta segitun hasi nitzan ya, lehen ere, ez? baino, ya ez neukan lotura hori, lehen pelotan ibiltzeko ba geneukan maila edo lortzeko astian bi edo hirutan entrenatzen ginan eta aste-bukaeratan partidu asko eta egun askotan baita ere, joder, bi partidu egun berian eta horrek ekarri zitun ondorioak nere eskutan, ez eta hori utzi nun, ya ez neukan inongo loturarik kirolarekin eta aste bukaerak hasi zian izaten nik uste nuen zala zera bat, ez? paraiso bat antzekoa, ba...
- DANI. Eta astegunetan Pellok zer egiten zuen ba?
- PELLO. Astegunetan? bueno, eskolara juteko ta jeikitzen nitzan, besterik ez
- DANI. Besterik ez
- PELLO. Besterik ez, Esateizut, bueno astian hiru alditan edo entrenamentuak baino beste gauza gutxi
- DANI. Eta asteburuak, ez dakit, ze eskeintzen zion asteburuak Pellori?
- PELLO. Zer eskeintzen zidan asteburuak? ba...nei,...
- DANI. Adibidez, ostirala aipatu eta larunbata aipatu eta zer?
- PELLO. Ostirala aipatu ta lehen esan dizutena, ez? ba jendia badirudi ostirala ailatzen danian txipa aldatzen dula, ez? ta astegunetan normalian ba oso ondo ibiltzen dira baino badirudi behin ostirala etorri eta larunbata ta igandea ta ez dakit zergatik edan egin behar dezula ez? eta jendea hori gaur egun pasatzen da eta ikusten da bueno hori eguneroko gauza da, ta ze betetzeizun, bueno, ba hori ba...musika edo kontzertuta edo joten zinan, txoro-txoro inda jartzen zinan,edan, ez dakit zer, parra egin, ji ji ji, ja, ja ja
- DANI. Eta zure koadrilako lagunek ere edango zuten, ezta?
- PELLO. Bai, bai, bai, bai, noski, noski eta bueno kuadrila hortan kuadrila oso ... bueno Usurbilgoa behintzat oso haundia gea eta ez dute ez dute nabaritzen beste inork nik dakaten problema eta izanezkero ba... ez zaie nabaritzen nik ni ez nago alkoholaren kontra, hori... ojo nik ezin dut edan baina ni ez nijoa alkoholaren kontra. zeatikan? ez dakit zeatikan baino, bueno, lehen esan dudana bezala edaten duen guztia ez da alkoholikoa, orain,... argi ibili behar dala, eta nik esaten dudana askotan esaten dudana bezala, nahiz ta, nahiz ta ez dakit ez? beti konsideratu drogak, droga bezela ba heroina ba speed, hachis eta hoietako gauzak jendeak ez dula onartzen alkohola dala droga bat, eta zori-txarrez droga merkeena eta gogorrena alkohola da.
- DANI. Barkatu galdera, Pello, baina lehen esan dizudana, zure lagunek edaten zuten?
- PELLO.. Bai, bai, bai, bai
- DANI. Zurekin batera joaten ziren jaialdi berberetara?
- PELLO. Bai, bai, bai, bai. Pasa que gero edateko erak ere ezberdinak daude, ez? eta hor hor azaltzen da agian alkoholikoren sintoma bat, ez? ni nitzan edale konpulsibo bat eta zer esan nahi du horrek? ba bati zerbeza lau edo bost tra gotan edaten baldin bazun ba nik trago batian botella hustutzen nuela, ez? eta hori da sintoma ...aurreneko sintomak hoiek dira, ez? alkoholiko gehienak izandu gera edale konpulsiboak.
- DANI. Bueno, eta hori asteburuero gertatzen al zen? edo ia asteburuero gertatzen al zen?
- PELLO. Beti beti beti ez, Beti beti ez, baino ba gehienetan, o sea, ehuneko 90a bai, gero zan, bueno, hasi nitzan pixka bat txirrinduan ibiltzen eta horrela eta berriz ere pixka bat ahaztu zitzaidan hori, ahaztu zitzaidan derrigorrez porque igandero igandero egiten gendun buelta txirrinduan eta orduan larunbate gabetan nahiko goiz joten nitzan ohara baino hori ere utzi nun eta berrirori hasi nitzan berrirori karreran ez? baino beste karrera batian, vamos...

2. Euskadi Irratia: "Salako leihua"

JUBILATUAK AHOLKULARI

Elkarrizketatzailea: ... Baina jubilatua ere ari omen dira jada lanean, aholkuak emanez eta debalde. Albiste hori ere entzun dugu, Xabier: Jubilatua debalde aholkuak ematen.

Xabier Mendiguren: Bai, hori horrela da. SECOT izeneko elkarte bat da eta honek ez dauka sekotekeriarekin zerikusirik.

Alderantziz... Esan nahi dut, SECOT hau sigla batzuk dira eta honek esan nahi du "Seniors espales para la cooperación técnica" eta hemen jubilatua debalde aholkuak ematen aritzen dira. Une honetan esan behar da seiehun bat exekutibo daudela enpresetan eta goi-karguetan eta egondako pertsonak eta hau lukro asmorik gabeko elkarte bat da, beraz, honen helburua ez da dirua irabaztea. Bakarrik bere gastuei edo eutsiko die, baina, horretaz aparte, inork hor ez du irabazten eta horiek hainbat urtetan metatu duten esperientzia hutsaren truk, esan nahi dut, doan, ematen dute. Nola da kontu hau? Bada, bost arau dituzte oso argiak eta berehala ulertzen da hauen egitekoa: alde batetik, hauek desinteresatuki lan egiten dute, jubilatua direlako, eta jadanik nolabait beren arazoak konponduak dituztelako, ekonomi aldetik esan nahi dut. Bigarren, inoiz ez dira lehian aritzen profesionalekin, hau da, bada lan-arloan, lan-garaian dauden beste profesionalei ez diete hauek lanik kendu nahi, ez da beren helburua hori...

Elkar: Ze kezka hori behintzat izango du jendeak ... Hauek azkenean lanpostua kentzera al datoz edo?...

X.M.: Horregatik berek badituzte halako puntu argi batzuk eta hurrengoa da ez dute sekula onartzen langabetuek edo erakundeko enplegatuek betetzeko moduko kargurik. Hau da, hor ez dute nahi inolako itzalik egin. Eta ez dute ere hartzen erabakirik enpresarien orde. Gehienez, gainera, sei hilabeteko harremana izaten dute laguntza eskatu duen horrekiko. Beraz, gauza hauek oso garbi dauzkate eta orduan, nola funtzionatzen du honek? Lehenengo, hauek lan egiten dute kontsultorio baten laguntza jasotzeko dirurik ez dutenekin, hasi berriekin, lehenengo aldiz enpresa bat antolatzen doazen gazteekin...

Elkar: Jar ditzagun, jar dezagun adibide praktikoa bat, Xabier. Beraz, imajinatu hiru edo lau jubilatua dauzkagula eta gazte batzuk enpresa bat montatu nahi dutela, zer lotura egongo litzateke hor, zer eskainiko lukete?...

X.M.: Lehenengo egiten dutena da, jaso egiten dira erakunde honek, SECOT honek jaso egiten ditu eskariak, hau da, hainbat pertsonak interesa dute zerbitzu hori, laguntza hori jasotzeko. Baina SECOTek ez die, ez dio edonori erantzuten. Ez die eskaria egiten duten guztiei erantzuten. Lehenengo bere garbiketa egiten du, beren iritziz, berek erantzuteko modukoak zeintzuk diren filtratu egiten dituzte. Orduan horregatik, esaterako, urtean zehar ia mila eskari jaso dituzte eta erantzuna ia seiehuni bakarrik eman diete. Zergatik? Bada, horietako eskari asko beren iritziz ez zirelako beren etika deontologia edo printzipioen barruan sartzen. Orduan eskatzen duten guztiek ez dute betetzen hauek erantzun ahal izateko moduko jendea izatea. Eta orduan, alderdi horretatik, berek lehenengo garbiketa bat egiten dute eskariak hartzen dituztenen artean garbiketa bat egiten dute. Orduan, gainera ere, lan egiten dute lukro asmorik gabeko erakundeentzat. Esaterako, hainbat ONG eta daude hortik helburua ez dutenak dirua irabaztea, baina arazoak dituzte diruarekin eta gauza askorekin. Orduan hauek ere laguntzen diete. Beraz, beren lana da batez ere, nolabait esateko, ezintasuna dutenentzat bereziki eta gero dirua irabaztea asmoz nagusiki ez duten erakundeentzat. Beraz, badute leku nahiko garbi definitua. Ez da edonor joan eta hutsaren truk hauek laguntzea, Arauak ondo finkatuta daude. Gainera esan behar da gauza bat: hau hemen berri xamarra bada ere, Ameriketan eta duela jada 30 urte sortutako kontu bat da eta une honetan esan behar da munduan badirela 50 bat mila horrelako pertsona, lan hau egiten dutenak. Beraz, hau esperientzia zaharra da, hemen berria izanda ere, eta beraz, ondo kontrastatutako esperientzia bat da eta beraz, esperientzia hori hona ekarri da eta badakite nondik nora ibili. Zentzu honetan, bada, esan liteke: zer egiten dute hauek? Bueno bada egiten dute antolakuntzari buruz aholkuak eman, nola antolatu enpresa bat, kostua nola murriztu, lan-bitartekoak, esate baterako, teknologia berriak etorri ahal eta abar, nola berregituratu, zerbitzuak ere nola hobeto gestionatu enpresa barruan, finantziarioa nola hobetu litekeen, marketina planifikatzen lagundu, eta abar... Une honetan emakume bat da SECOT honen zuzendaria, Maria

Jesus Escribano, eta esan behar da benetan arrakasta eta garrantzi handiko lan bat dela, ze esan dugu denok nola liteke 65 urte edo bete dituelako pertsona batek hainbat urtetan lortu duen altxor hori, aberastasun hori, bat-batean ia ezertarako ez dela gelditzea. Orduan hau benetan inbertsio txar bat da edozein herrialderentzat...

Elkar: Aprobetxatu egin behar da, ezta?

X.M.: Dudarik gabe, dudarik gabe... Beste kontu bat da horrek, ahal dela, ez diola kendu behar gazte bati, lanera sartzen ari den gazte bati, lanposturik. Baina, lor daiteke bada bien artean halako armonizatze bat, uztartze bat eta abar. Eta hemen ikusi dugun kasuan, gainera, alor zabalak daude. Badirudi SECOTek hor zeregin handia duela eta munduan, gainera, esperientzia honek asko eman du eta emango du.

Elkar: Alegia, zaharregandik badugula zer ikasia oraindik ezta?

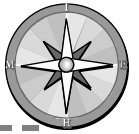
Askotan aipatu dugun esaldia ezta? Mari Karmen.

Bai.

Esperientzia nahi baduzu erosi zahar bat. Gogor xamarra ere bada, horrela esanda, baina, pixka bat hori izango litzateke, ezta?

X.M.: Bai, bai. Bete-bete hori da.

Esperientzia horretaz baliatzea.

3. Euskadi Irratia: "Goizak Gaur" albistegia

TXANPONEN ARTEKO BALIOA 1999tik 2002. URTERARTE

Kazetaria: Txanponen arteko balioa berbera izango da 1999tik 2002. urterarte, hau da euroa merkatuan martxan hasten denetik, gure poltsikoetan derrigorrezko bihurtzen den arte. Ondorioz, esate baterako, 99an libera 25 pezetetan baldin badago, ez da xentimo bat ere gehitu edo jeitsiko 2002. urterarte. Eta bankuek txanponak aldatzerakoan kentzen diguten komisioa jaitsi egin beharko digute, ez delako fluktuazio-arriskurik izango. 99tik 2002. arteko epe horretan, adibidez, Londresera joan nahi dugula, handik libra ekartzea kostatzen zaiena kobratuko digu bankuak, baina ez bi txanpon hauen arteko fluktuazio-arriskuagatik orain eskatzen duen komisioa. Horrela iragarri du gaur (...) ekonomi eta finantza-gaietarako komisarioak Espainiako estatuko komunikabideekin izan duen bileran. Horretaz gain, argi esan du 2002. urtarrilean EUROA derrigorrezko bihurtzen denean, ditugun xoxak aldatzeagatik bankuek ez dutela ezer kobratuko. Ildo beretik, bada ekonomia eta finantza-gaietarako komisarioak eskatzen duen zerbait: bereziki edadeko pertsonen txokoetan gordeta daukaten dirua ez dute eurora aldatu nahiko, hazien-dak deklaratu ez dutena kenduko dioten beldurrez. Pertsona hauei ez dela ezer gertatzen esan behar zaie, komisarioaren esanetan, baina zergatik ez du esan. (...)

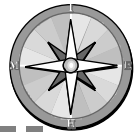
Kontuak kontu, euroa gainean dela eta horren kontzientziak zabaltzeko nahi du europako komisioak, bai hiritarren-
gan eta baita enpresengan ere. Multinazionalak prest dauden bezala, enpresa txiki eta ertainek asko dutelako oraindik egiteko.

Corpusaren azterketa

Corpusaren azterketatik jasotako datuak

		Kausa-ondoriozkoak:
Ezaugarri lexikalak	Ezaugarri testualak	Antolatzaileak: Honela, hori dela eta, horren ondorioz, arrazoi honengatik... Kausazko lokailuak: izan ere, hain zuzen ere, zeren, zergatik, alabaina, bada... Ondoriozko lokailuak: beraz, hortaz, honenbestez, halatan, hala...
	Ezaugarri morfosintaktikoak	Kausalak: -(e)la kausa/zio, -(e)nez gero, ezen...bait,... Baldintza
	aditzak	Aditzaren denbora: geroaldia Bihurtu, bilakatu, eragin, aditz arazleak, areagotu, gutxitu, gertatu, ondorioztatu, eragin, konpondu, kaltetu, ondu, metatu, birziklatu, eraiki, aritu, jardun, neurriak hartu, aurrea hartu...
	izenak (abstraktoak)	Ondorio, hondare, aldaketa, efektu, kezka, ardura, prozesu, produktu, poza, nazka, kaltea, hondakin..
	gaiak	Gizarte-gaiak: ekologia, osasuna, klima, kutsadura, ekonomia, politika, ezusteak (istripu, larrialdiak...), katastrofeak...

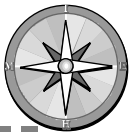
Kausa-ondorio katemenduari erantzuten dioten testuak normalean gai jakin batzuen ingurukoak dira. Hortaz, hiztegi mugatua izaten dute. Hizkuntzaren lanketa xehea egin nahi izanez gero, ezaugarri horiek jorratzeko jokoak ematen dute.

Gai-zerrenda

GAIK	ALBISTEA		GARAPENA	
	TESTU IDATZIA	ETB/IRRATIA	TESTU IDATZIA	ETB/IRRATIA
1. MENINGITISA	EGUNKARIA Nafarroan meningitisaren txerta- keta kanpaina berezirik ez Meningitisaren kanpainaz infor- mazioa eskatu dute kontsumi- tzaileek Bakunaren ordeaz ur distilatua txertatu diete 149 umeri (97.09.21) Atximur txiki bat da (97.09.16) Meningitisaren aurkako txertake- ta berezia astelehenetik aurrera (97.09.12)		ELHUYAR 121-122 MENINGITISA: aurre hartu eta sendatu ARGIA(97.07.13) Meningitisa: larritzeko arrazoirik ba ote?	
2. ALZHEIMERRA	EGUNKARIA Gero eta gehiago Alzheimer gaitza duten euskal herritarrek (97.09.21) Alzheimerren eragilea topatu arte zaila izango da sendabidea (97.11.08)	Euskadi Irratia: Alzheimerra (97.11.13)	ARGIA(97.02.02) Alzheimerra: etorkizunerako erronka HABE 187 Alzheimerren gaitza, zaharra ume indarge bihurtzen	
3. JALGI	EGUNKARIA Euskalgintza sarean (7. urteurrena gehigarria)		ARGIA(97.01.26) Euskarazko hariez Internet sarea ehotu ELHUYAR 127 Jalgi: Internet/Intranet	Euskadi Irratia: Andoni Sagarnari (97.11.27)
4. KLONAZIOA	EGUNKARIA Gizakien klonazioa debekatuko dute Europako Batasunean (97.09.02) Klonazioa "laster" iritsiko dela dio Javier Sadabak, konpluten- seko katedradunak (97.12.20) Zientzi fikzioa errealitate bihurtua (97.02.26) Gizakien klonazioa debekatzea erabaki dute 19 herrialdek (98.01.13)	ETB: Gaur Egun (97.11.28) Ernalkuntza artifiziala	ELHUYAR 118 Urrats txiki bat ardiarentzat... ELHUYAR 130 Landare eta ugaztun klonikoak gizakiak? ELHUYAR 138 "Gizakiak klonazio bidez..." EGUNKARIA Gene Teknologia (96.04.21) HABE ALDIZKARIA232 Gizakien fotokopiak	Ikusbit (41): Ingeniaritza gene- tikoa
5. HAIZE-ERROTAK	EUSKALDUNON EGUNKARIA Haizearen indarraren bila (97.11.27) Energia alternatiboa edo nego- zioa? (97.07.09)		ARGIA(97.09.14) Haize-erroten indarra: garbitasu- na eta eraso HABE ALDIZKARIA Nafarroaren haizeberritua ELHUYAR 133-134 Energia eolikoa	Bertatik bertara ETB: Energia eolikoa (96.11.19)
6. GIZA ESKUBIDEAK	EGUNKARIA Giza eskubideen arloan ez dago gustura egoteko arrazoirik (97.12.11) Giza eskubideak ikergai Deustuan (97.11.26) Italiar soldaduen gehiegikeriak Somalian (97.07.08) Urtean sei milioi haur hiltzen dira nutrizio eskasagatik (97.12.17)		HABE ALDIZKARIA274 NEXKAjaitzea, sarri arrisku larrian bizitzea ARGIA(96.12.15) Lan handiak, eskulabu txikiak UNESCOREN ALBISTARIA 112 Giza eskubideak: amaitu gabeko lana	

GAIAK	ALBISTEA		GARAPENA	
	TESTU IDATZIA	ETB/IRRATIA	TESTU IDATZIA	ETB/IRRATIA
7. GERTAERA ATMOSFERIKOAK	EGUNKARIA Herenegun lehertu zen ekaitz gogorrek uholdeak eragin ditu Kaparroso inguruan (97.08.22) Mexiko astindu duen hurakanak gutxienez 120 hildako eta 200 desagertu utzi ditu (97.10.11) Hondamen ekologikoa aurreikusi duten datuek huts egin eta alarma besterik ez dute sortu (98.01.08)			
8. PILAK	EGUNKARIA Pilak, gure inguruaren pozoitzailerak (97.06.15)		ARGIA(97.01.12) Pila ahituen pozoina oraindik kudeatu ezin	
9. PIRINIOETAKO HARTZA	EGUNKARIA "Melba" hartzaren hiru umeak salbatu nahi dituzte orain naturazaleek (97.09.30) Pirinioetan umezurtz geratutako hartzetako bik beste ama bat aurkitu dute		ARGIA(97.10.26) Pirinioetako hartzaren agonia programatua HABE ALDIZKARIA Pirinioetako hartza desagertzeaz	Hartzak: informazioa ematen (azalpen testuak)
10. JOSTAILUAK	EGUNKARIA Jostailuak ez dira umekeriak (97.12.07)		HABE ALDIZKARIA187 Jostailuak erostea ez da jolasa HABE ALDIZKARIA233 Hurrengo mendeko jolasak gaur Bideo-jolasaren barruan	
11. ELIKADURAREN ARAZOAK	EGUNKARIA Anorexia eta bulimia: arazo serioak (97.11.15) Loditasun kasu gutxiago gosal-tzen dutenen artean Mila kaloriatik beherako dietak arriskutsuak izan daitezke osasunarentzat ACABEk uste du "presionatu beharrean" dela aldarrikapenak lortu ahal izateko (97.11.26) EAEko herritarren %14 oso lodia da (97.11.06) Elikadura gaitzak anitz, ohikoak eta garrantzitsuak (97.11.06)		HABE ALDIZKARIA238 Argaltzeko trikimailuak HABE ALDIZKARIA237 Anorexia, nerabeen gaitza	ETB: Munduan zer berri? Anorexia/bulimia
12. TRATU TXARRAK	EGUNKARIA Emakumeen aurkako bortizkeria salatzeke kontzentrazioa Iruñean (97.12.21) Aurten 59 emakume hil dira tratu txarren ondorioz (97.12.19) Protesta ekintza ugari emakumeen aurkako erasoak salatzeke (97.12.21) Gobernuak Kode Penal aldatu-ko du tratu txarrak gogor jazar-tzeko (97.12.20)	ETB: Gaur egun Emakumeen aurka-ko bortizkeria (97.11.25)		

GAIAK	ALBISTEA		GARAPENA	
	TESTU IDATZIA		TESTU IDATZIA	ETB/IRRATIA
	Gizonek ere tratu txarra jasaten dituzte (97.12.29) Gizon bat atxilotu dute Erreterian emazteari erasotze-agatik (98.01.04) Emakumeen aurkako biolentzia polemikaren erdian (98.01.04) Gizon bat atxilotu dute emakume bat jipoitzeagatik (98.01.13)			
13. EZINDUEN OZTOPOAK	EGUNKARIA Iruñeko Alde Zaharrean elbarrituek oztopoak aurkitzen dituzte oraindik (97.07.03) Ezinduak teknologia berriei baliatu behar du, adituen arabera Gasteizko Legebiltzarrak Irisgarritasuna Sustatzeko lege "unibertsala" onetsi du (97.12.05)		HABE ALDIZKARIA181 Ezinduak ere lanerako gai HABE ALDIZKARIA252 Ezinduak ere gai	
14. BURU-OSASUNA	EGUNKARIA Haurrak ere tartean (97.10.10)		ELHUYAR 123 Udazkenarekin batera depresioa (97.09) HABE ALDIZKARIA213 Goizean ezin jaiki HABE ALDIZKARIA184 Depresioak jota etengabe goibel HABE ALDIZKARIA244 Gaur aspertuta, bihar gaisorik	
15. TABERNETAKO ORDUTEGIA	EGUNKARIA Ordutegi berria, buruhauste askoren iturri (97.09.14) Bihar jarriko da indarrean EAEko tabernetako ordutegi berria (97.09.07) Tabernetako ordutegien dekretua lehen bezalaxe (97.12.17) Tabernetako ordutegi berriak ez ditu aldatuko Herrizaingo Sailak		EGUNKARIA Ostalaritzako ordutegia ezbaian (97.11.25)	
16. ETORKINAK	EGUNKARIA Melillako etorkinen egoera salatu du Espainiako Arartekoak (97.09.30) Gobernuak ez ditu Debre eta Pasqua legeak baliogabetuko (97.08.24) Erregulazioa lortzeko epea bukatu da paperik gabekoentzat (97.11.01)		EGUNKARIA Arrazistak al gara euskal herritarak? (97.05.27)	
17. SEKTAK	EGUNKARIA EEBBetako Poliziak baieztatu du 39 lagunen heriotza taldeko suizidioa izan dela (97.03.28) Suizidiorako asmorik ez zutela esan du "guru"aren ahizpak (98.01.11)		HABE ALDIZKARIA276 Sekten helburua? dirua, dirua eta dirua HABE 180 Victor Urrutia: Sektetan ezin zaio talde-buruaren iritziari kontra egin	
18. PUTREAK	EGUNKARIA Nafarroako Gobernuak putreen erasoak ikertzeko neurri plan berezia osatu du. (97.05.10)		EGUNKARIA Putreen aurkako ezkutuko interesak (97.06.12) ELHUYAR 5 (86ko urria) Saiak	Putreak: Animaliak ihardunean

4

Material Osagarriak

s e k u e **A** n t z i a

1 **jarduera** 1. Belateko tunelak zabalik

Helburuak:

- Helburu jakin baterako informazio garrantzitsua aurkitzea.
- Testua gainirakurri ideia nagusiak jasotzeko.

Zertan den:

Aukera anitzeko galderak teknikaz baliatuz irakurmena landuko dugu.

Prozedura:

Irakurmena lantzeko jarduera honetan, ikasleek aski ezaguna duten teknika erabiliko dugu: aukera anitzeko galderak.

Testua eranskinean dago 29. orrialdean. Fotokopiatu eta bana iezaiezu.

Ikasleek bakarka testua bitan irakurriko dute. Lehenengo saioan gainirakurketa egingo dute eta bigarrenean, berriz, jasotzen duten informazioarekin bat datorren ideia aukeratuko dute. (30')

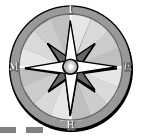
Erantzunak binaka zuzenduko dituzte. (10')

Zuzenketa-orria

1. a	2. d	3. a	4. d	5. c	6. b	7. a	8. b	9. a	10. a
------	------	------	------	------	------	------	------	------	-------

¹² Euskaldunon egunkaria 1997ko azaroak 29

IKASLEAREN FITXA

● Hasteko, testua gainirakurri. Eta ondoren bigarren irakurtaldi bati ekin, jasotzen duzun informazioarekin ondorengo ideietatik egokiena aukeratzen saiatuz.

● Zuzendu, zeure ikaskidearekin zuzenduko duzu.

1. 1997ko azaroaren 28tik:

- a) Baztan-Bidasoa eta Ultzama eskualdeetako herritarrek Iru eara joateko denbora gutxiago beharko dute
- b) Beste eskualdeetatik banatzen zituen harresiak botako dituzte Baztan-Bidasoa eta Ultzama eskualdeetako herritarrek.
- c) Ez da laino, elur, izotz eta bihurgunerik izango Belateko gainean.
- d) Ez da istripu gehiagorik izanen Iru ea inguruetan.

2. Espainiako errege-erreginak(ek):

- a) 1997ko azaroaren 28an ireki zituzten Belateko tunelak
- b) Belateko tunelak ezagutzera etorri ziren atzo E.A.Era
- c) Berehala konturatu ziren hainbat jende falta zela irekiera-ekitaldian
- d) Gonbidatuta zeudenez, Bertizko Jaurerrian bazkaldu zuten

3. Belateko tunelak(ek):

- a) Ez dira izan bide berrian egin den obra bakarra
- b) Egiteko, inguruari apenas erreparatu zaion
- c) Nafarroako Gobernuak ordaindu ditu
- d) Hiru dira

4. Tunelek dituzten berezitasunen artean, hauexek:

- a) 21 kilometrokoak dira
- b) Estatuko luzeenak dira
- c) Luxuzkoak dira, oso garestiak izan dira-eta
- d) Arazoak atzemateko telebista-kamerak dituzte

5. Zirkulazio-zainketa sistema(k):

- a) Eguraldia zaintzen du lau guneetan
- b) Europa mailako onena da
- c) Trafikoaren dentsitatea neurtzeko balio du
- d) Irratiz ematen die gidariei informazioa

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Hitzaldietan:

- a) Lola Eguren izan zen gehien hitz egin zuena
- b) Parlamentuko presidenteak ere parte hartu zuen
- c) Miguel Sainz Gobernuak kontent zegoela adierazi zuen
- d) Mandatariak zain eduki zituen Juan Carlos I Erregek

7. Nafarroako mandatarien artean:

- a) Nafarroako Gobernuak kide guztiak zeuden
- b) Nafarroako alkateek uko egin zioten parte hartzeari
- c) Fernando Sebastian nabarmendu zen
- d) Emakumeak gehiago ziren gizonezkoak baino

8. Belateko tunelez gain:

- a) Almandozko tunela irekiko dute laster
- b) Gerinda mendizerran haize-erota parkea zabaldu zuten
- c) Maringo zubia egin dute
- d) Ez da beste lanik egingo aurtengo uda igaro arte

9. Tunel nagusia(k):

- a) Hamaika metroko zabalera du eta bi erreikoa da
- b) Zuzena da bere ibilbide osoan
- c) 700-1.200 metro bitarteko erradioa du
- d) Almandozko tunela baino 1200 metro handiagoa da

10. Almandozko tunela(k):

- a) Hamaika metroko zabalera du
- b) %2ko aldapakoak dira gutxienez
- c) 40 haizegailu erraldoi daude
- d) Da nagusiena

6	7	8	9	10
---	---	---	---	----

2. jarduera 2. Hitz eta pitz

Helburuak:

- Euskarri lexikalaren teknikaz jabetzea.
- Testuinguru berberan txertatzeko moduko hitz jakin batzuen sinonimoak aurkitzea.

Zertan den:

- Euskarri lexikalaz baliatuz, ideiak berreraikiko dituzte eta testuan ba ote dauden egiaztatuko.
- Sinonimo egokiak aurkituko dituzte.

Prozedura:

Hiztegiaren lanketarako proposamenak:

1. Euskarri lexikalaren teknika: Testua irakurri eta ikasleak, esaterako gaiaren azalpena egin beharko balu, derrigor erabiliko lituzkeen hitzik adierazgarrienak (hamarren bat edo) aukeratuko ditu. Aditz eta izen-kategoriatan sailkatu ondoren, bikoteak osatu eta ideiak garatuko ditu. Berriz testua hartzean, ikasleak ideia horiek testuan ba ote dauden ala ez egiaztatuko du eta zergatia hausnartu. (30')
2. Testuan azpimarratutako hitzen sinonimoak aurkitu. Kontuan har testuan aukeratutakoak ordezkatzeko balio behar dutela eta, beraz, ikasleak jarritako sinonimoak deklinaturik eman behar dituela eta ez dutela testuaren esanahia aldatuko. (30')

Zuzenketa-orria

Sinonimoak

1. Berez: izatez, jatorriz...	7. Murriztu: urritu, gutxitu...
2. Hondakin: soberakin, zabor, kondar...	8. Propietate: bereizgarri, berezitasun...
3. Askotan: maiz, sarritan...	9. Metatzeko: pilatzeko, areagotzeko...
4. Hostoak: orbelak...	10. Larre: belardi, zelai, soro...
5. Abereei: ganaduari, animaliei...	11. Haragi: okela...
6. Akabatzeko: hiltzeko...	12. Beherakoa: kakeria, kakapirria, mehaieria...

IKASLEAREN FITXA

Testutxo hau hiztegia lantzeko erabiliko dugu:

■ Zer da Lindanoa?

P Pestizida edo intsektizida gisa 50ko hamarkadan erabiltzen hasi zen produktu organokloratua da.

Kimikariek, izen luze eta ikastezin batekin bataiatuak daukate, Hexakloroziklohexanoa (HCH), hain zuzen. **Berez** (1), lindano komertziala, HCH honen osagaietako bat litzateke, eta horregatik, kilo bat lindano ekoiztean, beste bederatzi kilo **hondakin**(2) sortzen dira. Lindano hutsa edo purua, zuria edo arreska izan ohi da, baina **askotan**(3) lurrarekin edo hondakinekin nahasirik agertu ohi da. Gaur egun Euskal Herrian ez da ekoizten, baina merkatuan, produktu askotako osagaien artean maiz aurkituko dugu. Izan ere, lindanoa espektru zabaleko intsektizida denez, ia edozer gauzarako erabiltzen da. Esaterako, Nekazaritzan, lurzorua, haziak eta **hostoak**(4) tratatzeko erabiltzen da; abelzaintzan **abereei**(5) parasitoak kentzeko baliagarria da, eta etxeko intsektuak **akabatze-ko**(6) ere berdin.

Edonola ere, produktu organokloratuen toxikotasuna ezagutzen joan den heinean, berauen erabilera ere asko **murritztu**(7) da azken urteotan. Izan ere, gaur

badakigu pestizidak bikainak izan arren, ingurune eta osasun arazo larriak sortzen dituztela. Bi **propietate**(8) ezberdin bereizi behar dira HCH-ren toxikotasunaz ari garenean, batetik, produktua bera toxikoa da irentsi, arnastu edo ukituz gero, baina bestetik, izaki bizidunetan **metatzeko**(9) joera du, hau da, lurra kutsaturik duen **larre**(10) bateko belarraz elikatzen diren aberek, HCHa izango dute beraien **haragi**(11) edo esneetan, eta noski, hortik aurrera zer gertatu daitekeen esan gabe doa. Kate trofikoetako bizidunetan metatzeko joerari, toxikotasun kronikoa esan ohi zaio.

Bestetik, HCHa irentsi, arnastu edo ukituz gero, ondorioak dosi eta HCH motaren arabera izango dira, baina, buruko mina, nekea eta **beherakoa**(12) eragitea ez da harritzekoa izaten, dosi handia gortan, koma, bihotz-kolapsoa eta heriotza ere eragin ditzake. Halaber, hainbat animalia minbizia sortzen duela behatu izan da, eta frogatzeko badago ere, pentsa daiteke gizakiongan ere modu berean joka dezakeela.●

- 1 ● Pentsa ezazu LINDANOA zer den azaldu behar duzula. Eginkizun hori gogoan duzula, irakurri testua eta aukera itzazu azalpen horretarako derrigor erabili beharko zenituzkeen hitzik adierazgarrienak (hamarren bat edo).

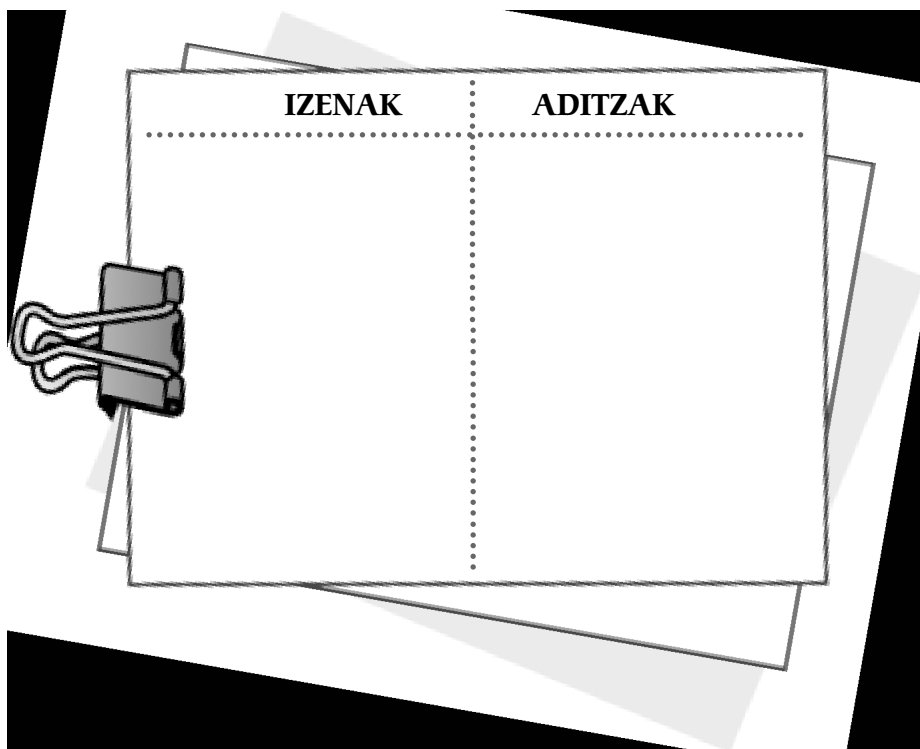
_____ / _____ / _____ / _____ / _____

_____ / _____ / _____ / _____ / _____

IKASLEAREN FITXA

- Hitz horiek sailka itzazu aditz eta izen-kategoriatan.

- Osa itzazu bikoteak izenak eta aditzak elkartuz eta saia zaitez bikote bakoitzaren gainean ideia bat garatzen. (OHARRA: Ez duzu zertan esaldi bakar batera mugaturik)

1.-

2.-

3.-

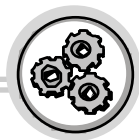
IKASLEAREN FITXA

4.-

5.-

- Binaka adostu ideia-zerrenda bateratu bat.

Idea hipotetiko horiek zein neurritan diren benetako ikusteko, testua irakur ezazu berriz eta ikusi ea aurkitzen dituzun. Ondoren, sailkatu aurkitu dituzunak eta besteak.

Hausnar ezazue binaka sailkapen horren inguruan, galdeketa hau lagun:

Zuek garatutako ideiak EZ DITUZUE AURKITU,

- ☐ **HIKA IDATZI DUGULAKO;**
- ☐ **KONTRAKOA ADIERAZI DUGULAKO;**
- ☐ **EZ DITUGULAKO ZUZEN (zuzentasun gramatikalaz ari gara) ADIERAZI;**
- ☐ **HITZ-JOKO BAT EGIN DUGULAKO ETA EZ DUGULAKO TESTUAREN ERREGISTROA ERRESPETATU;**
- ☐ **GURE IDEIAK BERTSOTAN GARATU DITUGULAKO ETA TESTUA HITZ LAUZ DAGOELAKO;**
- ☐ **ERABAT INKOHERENTEA DELAKO TESTU HORREN BAITAN;**
- ...

IKASLEAREN FITXA

2

- Honez gero ikusi duzu testuan badirela azpimarraturik dauden zenbait hitz. Horien sinonimoak aurkitu behar dituzu. Baina, bi ohar egin nahi dizkizugu:
 - Hitzak testuan aukeratutako horren ordezkoa behar duela izan eta, beraz, deklinaturik eman behar duzula.
 - Ziurtatu testuaren esanahia ez dutela aldatuko.
- Lantxo hau bakarka egin ezazu. (Nahi izanez gero, etxean)

	SINONIMOAK
1.-	
2.-	
3.-	
4.-	
5.-	
6.-	
7.-	
8.-	
9.-	
10.-	
11.-	
12.-	

3 **jarduera** 3. Euroari buruz jakin nahi zenuena, baina...

Helburua:

- Testua irakurtzea, aurretik formulatutako hipotesiak egiaztatzeko.

Irakaslearen azalpena ebaluatzea.

Zertan den:

- Euroaren gaiaz baliatuko gara ondorioa adierazteko egiturak birpasatzeko. Ikasleek euroari buruzko beren usteak adieraziko dituzte eta testuko informazioarekin erkatuko.
- Irakaslearen azalpenak txukunak badira, ikasleak jolas egingo du. Bestela, nekez.

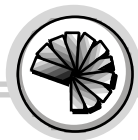
Prozedura:

1

Euroa: gaiaren inguruan informazio gehiago biltzen saiatuko gara, diru berriaren ezarpenak ekarriko dituen ondorioak hobeto ulertzeko.

- Gaiari buruzko informazioa bilatu behar da. Horretarako, ikasleak bakarka ipinita, esaezu idazteko zer jakin nahiko luketen euroari buruz. Galdera-zerrenda hori gero taldean adostuko dute. (15')
- Aurreikusi dituzten galderak ARGIA aldizkarian Euroaz argitaratutako artikulua bakarka irakurri egiaztatuko dituzte. (Ikus Eranskinean...or.) (15')
- Ikasleek, taldeka, galderei erantzungo diete, artikuluan jasotako informazioaz baliatuz. (15')

Galderen erantzunak

- ✓ Txapelketa moduan antolatzea, 1,2,3ren antzera
- ✓ Erantzun gabe gelditzen diren galderen inguruko informazioa bil dezatela ikasleek: aldizkarietan, egunkarietan, edo gaiaz asko dakien norbaiti elkarrizketa eginaz, adibidez.
- ✓ Ikasle batek bakarrik hartuko du informazio hutsuneak betetzeko ardura eta hurrengo eskola-egun batean beste guztien aurrean emango du aurkitutakoaren berri.

¹³ ARGIA, 1997ko apirilak 27

IKASLEAREN FITXA

- Zer jakin nahiko zenukete euroari buruz? Idatz ezazue galderen zerrenda jarraian:

GALDEREN ZERREDA

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

- Eztabaidatu zeuen artean eta adostu taldean zerrenda bakarra.
- Irakasleak ARGIA Aldizkariko artikulu bat emango dizue. Irakur ezazue eta ikusi zein galdera aukeratu dituen kazetariak euroaren gaia garatzeko. Ba al dago alderik galdera batzuen eta besteen artean?
- Galderen erantzunak elkarri azaldu.

2

Joko honen helburuetako bat azalpen txukunak ematearen garrantzia azpimarratzea da; parte hartzeko arauak behar bezala eman eta ulertzen ez badira, nekez lortuko baitute ikasleek irabaztea. Horrek zera esan nahi du, azalpenak zuk zeuk eman beharko dituzunez, nola ematen dituzun ebaluatze aukera izango dutela ikasleek oraingoan. Zeu zara, hortaz, ebaluagaia. Nolanahi ere, ezingo dituzu arauak ozenki irakurri, ondo ulertu ondoren, saia zaituz ikasleei ahalik eta modurik argienean adierazten. Erne ibili esaten duzunarekin, gaizki ulertuz gero, jokia pikutara joango zaizu-eta !

EUSKOEUROA

Arauak:

Diru-kopuru berbera emango diegu ikasle guztiei gastatzeko, 200.000 pta, hain zuzen ere.

Hainbat produktu egongo dira salgai eta salneurria euskoeurotan jarrita edukiko dute produktu hauek.

Leihatila batean pezetak eta euskoeuroak aldatzeko aukera izango dute, baina ez zaie txanponik onartuko, bileteak bakarrik alda baitaitezke. Beraz, aldaketa bakoitzean hainbat diru aldatzeko aukera galduko dute ikasleek.

Produktu bakoitzeko ale bakarra eros dezakete.

Ezingo dute hasieratik daukaten diru guztia aldatu, erosketa bakoitzeko egin beharko dute aldaketa.

Irabazlea nor izan den baloratzeko kontuan hartuko dira:

a) Nork lortu duen diru guztia gastatzea. b) Inork lortuko ez balu, nork gastatu duen gehien.

Leihatilan trukean egongo diren txanpon eta bileteak:

50, 100, 200 eta 550 euskoeuroko bileteak

1 eta 2 euskoeuroko txanponak

Baliokidetzak: 125 pezetako euskoeuro bat eskuratuko dute ikasleek

Salgai dauden produktuak eta berauen salneurriak:

UDAK ESKAINTZAK

Fox terrier txakurra
415 euskoeuro

Oinetako-parea
66 euskoeuro

Irrati-kasetea
26 euskoeuro

Telebista
642 euskoeuro

**Eguzkitarako
betaurrekoak**
98 euskoeuro

Belarritakoak
42 euskoeuro

Titanioko lorontzia
43 euskoeuro

Ordularia
110 euskoeuro

Kanarioa
33 euskoeuro

Kolonia
21 euskoeuro

Bikinia
87 euskoeuro

Material Osagarriak

70

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

Ahozko azalpenak ematea ez da
uste bezain erraza eta ikasleei hori horrela dela frogatzeko
diseinatu dugu ikastunitate hau. Komunikabideetako kazetariak eginkizun
honetarako zein euskarri edota baliabide erabiltzen dituzten
ikusiko dugu, gure ikasleak azken jardueran azalpen
egokia emateko gauza
izan daitezen.

HABE